

Opinnäytetyö (YAMK)

Bioalat ja liiketalous

Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma

2012

Kati Jalo

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN SUUNNITELMISTA KÄYTÄNTÖÖN

– Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen Liedon
ammatti- ja aikuisopistossa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kati Jalo

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN SUUNNITELMISTA KÄYTÄNTÖÖN

Yrittäjyyttä tarvitaan sekä opiskelussa että työssä. Muuttuvat työmarkkinat ja työelämä vaativat entistä enemmän muuntautumiskykyä ja joustavuutta. Yrittäjyys on tulevaisuudessa yhä useammalle nuorelle vaihtoehto työntekoon. Tämän päivän kysymys on, miten opiskelija voi oppimillaan taidoilla elättää itsensä tulevaisuudessa.

Yrittäjyyskasvatus nähdään tärkeänä sekä Suomessa että Euroopan unionin tasolla. EU haluaa edistää yrittäjyyttä kilpailukyvyn keskeisenä tekijänä. Se korostaa, että on tärkeää kehittää eurooppalaista yrityskulttuuria muuttamalla ajatustapoja yrittäjyysmyönteisemmiksi ja kohentamalla yrittäjyyteen liittyviä taitoja. Suomessa opetushallitus tarkasti ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteita vuosina 2008 – 2010, jolloin tutkintorakennetta tarkistettiin ottaen huomioon työelämän osaamistarpeiden muutokset. Kaikkiin tutkintoihin on nyt sisällytetty yrittäjyysosaamista. Oppilaitosten on otettava yrittäjyyskasvatus mukaan toteutuksiinsa.

Näiden lähtökohtien pohjalta lähdin perehtymään yrittäjyyskasvatukseen ja sen erilaisiin hyviin käytänteisiin ammatillisella toisella asteella. Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatussuunnitelma. Lisäksi työn tavoitteena oli oppia ymmärtämään syvällisesti yrittäjyyskasvatusta ja tuoda yrittäjyyskasvatus osaksi Liedon ammatti- ja aikuisopiston jokapäiväistä toimintaa. Tärkeintä on antaa opiskelijoille mahdollisuus innovoida, yrittää, tehdä virheitä ja oppia. Opiskelijoiden on itsensä opittava kantamaan vastuu ja otettava riskejä.

Tutkimus toteutettiin sekä laadullisena että määrällisenä. Valmiista aineistosta ja haastatteluista ilmeni, että yrittäjyyskasvatusta toteutetaan paljon ammatillisella toisella asteella ja hyviä malleja on useita. Tutkimustulosten mukaan nuorille opiskelijoille erityisesti Nuori Yrittäjyys 24 h –leirit ovat hyväksi todettuja yrittäjyyskasvatuskäytänteitä. Myös projektien ja tapahtumien toteuttaminen on todettu hyviksi tavoiksi opettaa sisäiseen yrittäjyyteen. Tärkeää on myös kertoa yrittäjyyskasvatuksesta ja sen mahdollisuuksista kaikille opettajille.

ASIASANAT:

Yrittäjyys, ulkoinen yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus

Kati Jalo

ENTREPRENEURSHIP EDUCATION INTO PRACTICE

Entrepreneurship is needed both either if you studying or working. Labor market is changing and requires more versatility and flexibility. In the future entrepreneurship is an option for a growing number of young people. The question today is how students can survive by using their own skills.

Entrepreneurship education is seen essential both in Finland and whole European Union area. EU wants to encourage entrepreneurship and highlights that it is important to develop European enterprise culture by changing general thinking to be more positive towards entrepreneurship and by improving entrepreneurial skills. The Finnish National Board of Education checked the curriculas of vocational education in 2008 – 2010 and added entrepreneurship education to all curriculas. Vocational schools need to make sure that this will be done in practice.

To make sure this I started studying entrepreneurship education and different practices in vocational schools. The objective of this thesis was to understand entrepreneurship education and create a plan of entrepreneurship education to Lieto Vocational and Adult College. I also wanted to bring the idea to students' everyday life. The most important I learned is that we need to give students chance to innovate, try, make mistakes and learn. They need to learn to accept the responsibility and take risks.

This thesis study was done by using both qualitative and quantitative methods. Both the theoretical framework and the interviews showed that entrepreneurship education is done a lot in vocational schools and that there are several useful models. According to this study for young students the JA-JE 24h Innovation Camps are best practices. Also accomplishing different projects and events are suitable ways to teach internal entrepreneurship. In addition it is essential to explain entrepreneurship education to all teachers.

KEYWORDS:

Entrepreneurship, external entrepreneurship, internal entrepreneurship, entrepreneurship education

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
2. TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET	8
2.1 Ammatillinen koulutus Suomen opetusjärjestelmässä	8
2.2 Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä	9
2.3 Liedon ammatti- ja aikuisopisto	11
2.4 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohderyhmä	12
2.5 Tutkimusmenetelmät	13
3. YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYSKASVATUS	16
3.1 Ulkoinen yrittäjyys	18
3.2 Sisäinen yrittäjyys	19
3.3 Yrittäjyyskasvatus	20
3.3.1 Yrittäjyyskasvatuksen ajattelun kehittyminen	21
3.3.2 Yrittäjyyskasvatuksen ominaisuudet	22
3.3.3 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja tasot	25
3.3.4 Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa	28
3.3.5 Nuorten yrittäjyyskasvatus	29
3.3.6 Yrittäjyyskasvatus ammatillisessa koulutuksessa	30
Hope-valmennus	31
3.3.7 Erilaiset yrittäjyyskasvatuksen muodot	33
3.3.8 Yrittäjyyskasvatus Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymässä	41
3.3.9 Yrittäjyyskasvatus Euroopassa	46
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TULOKSET	48
4.1 Opettajien haastattelujen tulokset	49
4.2 Loimaan 24 h –leirin opiskelijoiden havainnoinnin ja palautekyselyn tulokset	52
4.3 Ryhmäkesustelun tulokset	55
4.4 Eri yrittäjyyskasvatusmuotojen analyysi	57
4.5 Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen Liedon ammatti- ja aikuisopistossa lukuvuonna 2012 - 2013	61
4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja hyödyllisyys	63
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	65
LÄHTEET	68

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelujen runko

Liite 2. Palautekyselylomake

KUVAT

KUVA 1: Liedon ammatti- ja aikuisopiston monikulttuurinen tori oli menestys **44**

KUVIOT

Kuvio 1: Itsesääätely, yrittäjämäiset valmiudet, yrittäjyyden ja yritteliäisyyden kehittyminen **21**

Kuvio 2: Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä **27**

Kuvio 3: Johannes Partasen kehittämä kokoa-malli **32**

Kuvio 4: Kyselylomakkeen täyttäneiden ikäjakauma **53**

TAULUKOT

Taulukko 1: Jyväskylän koulutuskuntayhtymän malli **40**

Taulukko 2: Erilaisten yrittäjyyskasvatusmuotojen analyysi **58**

1. JOHDANTO

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli perehtyä syvällisesti yrittäjyyskasvatukseen ja etsiä erilaisia, hyviä yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjä toisella asteella sekä Suomessa että Euroopassa ja näiden pohjalta tehdä Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatussuunnitelma.

Työskentelen Liedon ammatti- ja aikuisopistossa liiketalouden opettajana. Opetan liiketaloutta ja markkinointia. Ennen tähän työhön ryhtymistä kaipasin laajempaa ymmärrystä yrittäjyyskasvatuksesta ja työhöni konkreettisia työkaluja ja apukeinoja toteuttaa yrittäjyyskasvatusta. Huomasin tarvitsevani uusia tapoja opettaa ja saada opiskelijat aktivoitumaan.

Yrittäjyyttä tarvitaan sekä opiskelussa että työssä. Muuttuvat työmarkkinat ja työelämä vaativat entistä enemmän muuntautumiskykyä ja joustavuutta. Yksittäisten tietojen ja taitojen ohella työntekijät tarvitsevat yhä enemmän kokonaisvaltaista osaamista sekä kykyä suhtautua vastuullisesti ja luovasti työhön sekä eteen tuleviin uusiin asioihin ja ilmiöihin.

Yrittäjyys on tulevaisuudessa yhä useammalle nuorelle vaihtoehto työntekoon. Tämän päivän kysymys on, miten opiskelija voi oppimillaan taidoilla elättää itsensä tulevaisuudessa. Yrittäjyyden lisääminen on Suomessa myös kansantaloudellisesti tärkeää. Jos haluamme, että Suomi menestyy myös tulevaisuudessa, meidän pitää toimia. Yrittäjyyskasvatuksen professori Jaana Seikkula-Leinoa lainatakseni: ”Jos haluamme olla koulutuksen kärkimaa myös tulevaisuudessa, koko yhteiskunnassa on vahvistettava yrittäjämäistä ja luovaa ajattelua, myös opetuksessa. Siitä hyötyy koko työelämä.” (Stenberg 2012, 20.)

Yrittäjyyskasvatus nähdään tärkeänä sekä Suomessa että Euroopan unionin tasolla. EU haluaa edistää yrittäjyyttä kilpailukyvyn keskeisenä tekijänä. Se korostaa, että on tärkeää kehittää eurooppalaista yrityskulttuuria muuttamalla ajatustapoja yrittäjyysmyönteisemmiksi ja kohentamalla yrittäjyyteen liittyviä taitoja.

Suomessa opetushallitus tarkasti ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteita vuosina 2008 – 2010, jolloin tutkintorakennetta tarkistettiin ottaen huomioon työelämän osaamistarpeiden muutokset. Eräs päälinjaus kaikilla aloilla on yrittäjyys. Nyt kaikkiin tutkintoihin on sisällytetty yrittäjyysosaamista. Oppilaitosten on siis otettava yrittäjyyskasvatus vakavasti ja mukaan opetussuunnitelmiinsa.

Opetusministeriön ”Tahtotila 2015” tavoitteiden mukaan yksilöiden yrittäjämäistä asennetta on vahvistettava ja yrittäjyyden houkuttelevuutta on lisättävä. Ministeriön linjauksessa korostetaan alue- ja paikallislähtöistä yrittäjyyskasvatusta eli koulut ja koulutuskuntayhtymät saavat itse suunnitella yrittäjyyskasvatuksen sisällöt. Tämä tahtotila on nyt kirjattu uusiin, valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin, jotka nyt pitäisi viedä käytäntöön. (Opetusministeriö 2009, 14.) Yrittäjyyskasvatuksen tulee sisältyä koulujen opetussuunnitelmiin sekä yhteisissä että valinnaisissa oppiaineissa. Lisäksi yrittäjyyskasvatuksen tulisi näkyä koulujen toimintakulttuurissa ja tapahtumissa. Yrittäjyyskasvatuksessa oppilaille pyritään tarjoamaan mahdollisuuksia oma-ehtoiseen ja oivaltavaan oppimiseen. Oppiaineiden välinen yhteistyö, toiminnalliset työtavat ja tiivis vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa painottuvat.

”Yrittäjyys on ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa sekä tavoitteellista ja omavastuista itsensä johtamista.”

”Oppiminen on mm. oppimismahdollisuuksien luomista, oppimaan innostamista, oppimisen esteiden poistamista, ohjaamista etsimään, epäilemään ja kyselemään.”

(Yrittäjyyskasvatusta käytännössä, Suomen kuntaliitto 2003.)

Nämä tavoitteet pitäisi siis nyt viedä käytäntöön ja tuoda osaksi Liedon ammatti- ja aikuisopiston opettajien ja opiskelijoiden arkea. Olen perehtynyt tässä työssäni paitsi yrittäjyyskasvatukseen ja sen taustaan, niin myös erilaisiin hyviin yrittäjyyskasvatuksen käytänteisiin ammatillisella toisella asteella lähinnä Suomessa sekä näiden pohjalta yritän luoda toimintamalleja Liedon ammatti- ja aikuisopistolle.

2. TAUSTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Yrittäjyyskasvatusta tehdään paljon eripuolilla Suomea ja huomasin tätä työtä aloittaessani, että edessäni oli runsauden pula. Aluksi minun oli vaikea hahmottaa eri käytänteiden eroja ja yrittää löytää juuri Liedon ammatti- ja aikuisopistoon sopivimpia malleja. En löytänyt mistään valmista tietoa siitä, mikä malli olisi hyvä erityisesti pieneen oppilaitokseen ja nuorille opiskelijoille.

Työni tarkoituksiksi tulikin selvittää erilaisia yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä ja niiden eroja sekä tehdä niiden pohjalta Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatussuunnitelma, jonka voisi viedä käytäntöön osittain jo lukuvuonna 2012 – 2013. Etsin hyviä tapoja opettaa yrittäjyyttä pienessä, noin 200 opiskelijan koulussa, joissa opiskelijat ovat nuoria, noin 16 – 18-vuotiaita. Lisäksi työn tarkoituksena on ymmärtää syvällisesti yrittäjyyskasvatusta ja sen toteuttamisen vaihtoehtoja erityisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa ja tuoda yrittäjyyskasvatus osaksi Liedon ammatti- ja aikuisopiston jokapäiväistä toimintaa. Näiden lisäksi yhtenä tavoitteena on mahdollisesti ideoida Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatuksen toteutusmalli.

2.1 Ammatillinen koulutus Suomen opetusjärjestelmässä

Ammatilliset perustutkinnot ovat perusopetuksen oppimäärälle rakentuvia kolmivuotisia tutkintoja. Ammatilliseen oppilaitokseen voidaan pyrkiä peruskoulun tai lukion jälkeen. Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa myös lähinnä aikuisille tarkoitettuina näyttötutkintoina. Tutkinnot tuottavat laaja-alaiset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon jollain tutkinnon osa-alueella. Ammatillista peruskoulutusta järjestetään lähes kaikilla aloilla. (Opetushallitus 2012.)

Ammatillinen tutkinto tuottaa lisäksi yleisen jatko-opintokelpoisuuden: perustutkinnon suorittanut voi pyrkiä opiskelemaan ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin mille tahansa opintolinjalle. Näyttötutkintona suoritettu ammatillinen perus-

tutkinto antaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluihin. Ammattitutkinnon suorittaminen antaa kelpoisuuden vastaavan alan ammattikorkeakouluun. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa. Tutkinnot muodostuvat kolmesta osasta: 90 opintoviikon ammatillisesta tutkinnon osasta, 20 opintoviikon ammattitutkintoa täydentävästä tutkinnon osasta (ATTO) ja 10 opintoviikon vapaasti valittavista tutkinnon osasta. Ammatilliset opinnot sisältävät vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Kyseessä on ohjattu, tavoitteellinen opiskelu, joka suoritetaan työpaikoilla. Tämän jakson aikana opitaan osa tutkintoon kuuluvasta käytännön ammattitaidosta. Ammattitutkintoa täydentävät tutkinnon osat (ATTO) ovat äidinkieli, ruotsinkieli, englanninkieli, matematiikka, fysiikka ja kemia, yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tieto, liikunta, terveystieto sekä taide ja kulttuuri. ATTO- opinnot voi korvata lukiossa suoritettavilla kursseilla. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011; Opetushallitus 2012.)

Valtakunnallisissa tutkintojen perusteissa määritellään ammatillisen koulutuksen tehtävät ja tavoitteet, yhteiset painotukset sekä kaikille aloille yhteinen ydinosaaminen. Ydinosaamisen tavoitteena on, että opiskelijalle kehittyy tarvittavat oppimis-, ongelmanratkaisu-, vuorovaikutus- ja viestintä-, yhteistyö sekä eettisten ja esteettisten taitojen valmiudet. Ammatillisen opetus- ja kasvatustoiminnan keskeisenä tehtävänä on vahvistaa ja tukea näiden valmiuksien kehittymistä. (Opetushallitus 2012.)

2.2 Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymän (LSKKY) tarkoituksena on järjestää jäsenkuntiensa asukkaiden ja elinkeinoelämän kannalta tarpeellista, monipuolista ja laadukasta ammatillista koulutusta. Kuntayhtymä järjestää ammatillista peruskoulutusta ja lisäkoulutusta sekä oppilaitosmuotoisena että oppisopimuskoulutuksena.

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymään kuuluvat:

- Liedon ammatti- ja aikuisopisto
- Loimaan ammatti- ja aikuisopisto ja
- Uudenkaupungin ammatti- ja aikuisopisto Novida (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä, LSKKY, on perustettu 1.1.2011. Sen omistaa kymmenen alueen kuntaa: Aura, Huittinen, Koski TL, Lieto, Loimaa, Marttila, Oripää, Pöytyä, Tarvasjoki ja Uusikaupunki. LSKKY:ssä voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon seitsemältä eri koulutusosalta. Valittavana on 13 eri perustutkintoa. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymän opettajilleen suunnatussa pedagogisessa strategiassa korostetaan opiskelijoiden yksilöllisyyttä, mutta muistutetaan, että oppiminen on sosiaalista ja osallistuvaa kasvamista alan ammattilaisten kulttuuriin ja ammatti-identiteetin luomista. Yksi kolmesta LSKKY:n painopisteistä vuosina 2012 – 2015 on yrittäjyys. Strategian mukaan tavoitteena on, että yrittäjyyden oppimisen painopiste laajenee yrityksen käynnistämisen problematiikasta yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

Myös LSKKY:n toiminta-ajatuksessa mainitaan yrittäjyys:

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymän tarkoituksena on valtakunnallisen ammattiopistostrategian periaatteiden mukaisesti tukea opiskelijoiden ammatillista kasvua työelämän muuttuviin alueellisiin, valtakunnallisiin ja kansainvälisiin tehtäviin. Kuntayhtymä turvaa alueellisen koulutuksen monipuolisen saatavuuden, osallistuu yrittäjyyden edistämiseen ja alueelliseen kehittämistoimintaan sekä edistää kestävästä kehitystä. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

2.3 Liedon ammatti- ja aikuisopisto

Liedon ammatti- ja aikuisopisto on osa Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymää. Se on kuntayhtymän oppilaitoksista pienin. Opiskelijoita oppilaitoksessa on noin kaksisataa. Opiskelijat ovat tyypillisesti tulleet oppilaitokseen suoraan peruskoulusta ja ovat iältään keskimäärin 16 – 18-vuotiaita. Näen oppilaitoksen pienuuden enemmän vahvuutena, koska opettajat ja opiskelijat tuntevat pitkälti toisensa. Toisaalta valinnaisten kurssien toteuttaminen on välillä ollut hankalaa, koska ryhmäkoot eivät ole tulleet täyteen.

Liedon ammatti- ja aikuisopistossa on neljä koulutusala: arkkitehtuuri ja rakentaminen, liiketalous ja kauppa, sähkö- ja automaatiotekniikka sekä tietojenkäsittely. Koulutuspaikkoja on tarjolla sekä peruskoulunsa päättävillä nuorilla että ylioppilaille. Aikuiskoulutuspuoli tarjoaa tietojen päivittämiseen ja syventämiseen erilaisia ammattitutkintoja. Jos nuori on epävarma uravalinnastaan, on Liedossa mahdollisuus opiskella myös ammattistartissa, joka tarjoaa ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta. (Studentum 2011.)

Eräs Liedon ammatti- ja aikuisopiston vahvuuksista on Liedon kunnan ja yrittäjäyhteisön vahva tuki. Liedon kunta valittiin Suomen yritysmyönteisimmäksi kunnaksi vuonna 2011. Elinkeinoelämän keskusliiton yritysilmastoselvityksen mukaan positiivisen yritysilmaston kunnissa ja seutukunnissa on selvityksen perusteella yhteisiä piirteitä. Liedon kunta huolehtii pk-yritystoiminnan kannusteista ja toimii läpinäkyvästi sekä aktiivisesti yhteistyössä yritysten kanssa. Lisäksi kunta ottaa yritysvaikutukset huomioon kaikessa päätöksenteossaan ja hyödyntää monipuolisesti paikallisia pk-yrityksiä palvelutuotannossaan (EK 2012). Liedon ammatti- ja aikuisopiston edustajat tapaavat säännöllisesti sekä kunnan että Liedon yrittäjien edustajia. Tapaamisten pohjalta on lisätty myös paikallista yritysyritystä.

2.4 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohderyhmä

Koska tämän työn tarkoituksena oli selvittää erilaisia yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä ja kehittää niiden pohjalta Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatusta, tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

- Miten yrittäjyyskasvatusta toteutetaan toisen asteen oppilaitoksissa Suomessa?
- Mitä yrittäjyyskasvatuksen hyviä käytänteitä voisi toteuttaa Liedon ammatti- ja aikuisopistossa?
- Voisiko tutkimuksessa esiin tulleiden käytänteiden pohjalta ideoida uusia käytänteitä?

Yksi tutkimuksen kohderyhmä on Hope-yrittäjyyskasvatusvalmennuksen syksyllä 2011 aloittaneet, eri alojen, toisen asteen oppilaitosten opettajat. Valitsin heidät, koska olen itse mukana tässä valmennuksessa ja olen huomannut, että mukana on kokeneita ja yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneita opettajia. Hope-tiimimestarit 5 –valmennukseen osallistuu 23 opettajaa kahdeksasta eri koulutuskuntayhtymästä. Haastattelin tutkimusta varten kuudesta eri koulutuskuntayhtymästä kahdeksaa eri opettajaa eri aloilta huhtikuussa 2012. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelukysymykset ovat liitteessä 1.

Lisäksi tein palautekyselyn viidelletoista Loimaan ammatti- ja aikuisopiston ensimmäisen vuoden merkonomiopiskelijalle, jotka osallistuivat Nuori Yrittäjyys 24 h –yrittäjyyskasvatusleirille 13. – 14.9.2012. Kyselyn kysymykset ovat liitteessä 2. Tutkimuksen loppuvaiheessa, 1.11.2012 järjestin myös yrittäjyyskasvatusaiheisen ryhmäkeskustelun Liedon ammatti- ja aikuisopistolla. Tarkoituksena oli keskustella yrittäjyyskasvatuksen olemassa olevista käytänteistä ja ideoida mahdollisesti uusia käytänteitä. Keskusteluun osallistui minun lisäksi kolmen muun eri alan kolme opettajaa.

2.5 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöhöni kuuluu kirjoituspöytä tutkimuksena tehtyä tiedonhankintaa. Kirjallisuuskatsaus kohdistuu sekä kotimaiseen että ulkomaiseen kirjallisuuteen. Koska tavoitteenani oli päästä syvälle ymmärtämään yrittäjyyskasvatusta ja saada uusia, hyviä ideoita toteuttaa yrittäjyyskasvatusta, opinnäytetyön empiirinen tutkimus päätettiin toteuttaa pääasiassa laadullisina teemahaastatteluina ja ryhmäkeskusteluna. Tutkimusta täydennettiin palautekyselyllä, mikä on määrällinen menetelmä.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on todellisen elämän kuvaamista. Laadullista tutkimusta voidaan Von Wrightin mukaan pitää ymmärtävänä tutkimuksena, ilmiötä voidaan joko ymmärtää tai selittää. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää, jossa kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta. Sillä pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Kvalitatiivinen vastaa kysymyksiin miksi, miten ja millainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään yleensä varsin pieneen määrään tapauksia, jotka analysoidaan perusteellisesti. Tapaukset tulee rajata tarkkaan, jotta analysointi on mielekästä ja järkevää. (Eskola, Suoranta 1998, 18 – 19.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston syvällinen tunteminen on edellytys. Tutkijan on oltava tietoinen aiemmista tutkimuksista ja teorioista. Kirjoittaminen on laadullisen tutkimuksen keskeinen osa. Tutkimuksessa korostuu kirjalliset taidot. Kerronnan tulee olla tieteellistä. (Eskola, Suoranta 1998, 236 – 238.)

Laadullinen tutkimus voi sisältää hypoteesin tai olla ilman hypoteesia. Pattonin mukaan tutkimuksen tarkoitus on selittää ilmiötä, eikä todentaa hypoteeseja. Kuitenkin tutkijan kannalta voi olla mielekästä kehittää itselleen arvailuja siitä, mitä tutkimus tuo tullessaan. (Patton 2002, 94 – 95.)

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen aineiston keräilytapoja on kolme: syvä- ja avoin haastattelu, suora havainnointi ja kirjoitetut dokumentit. Päämenetelmänä voidaan pitää haastattelua. Muita menetelmiä ovat muun muassa ha-

vainnointi, kirjeet, päiväkirjat ja omaelämäkerrat. (Patton, 2002, 4.) Aineistoa kerätään haastatteluissa aidoissa tilanteissa, jolloin tutkittava ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa. Haastattelu voi olla strukturoitu, puolistrukturoitu, teemahaastattelu tai avoin haastattelu. (Eskola, Suoranta 1998, 87.)

Teemahaastattelussa tutkija on valinnut aihepiirin etukäteen ja hänellä voi olla tukilista käsiteltävistä asioista. Mutta valmiita kysymyksiä ei yleensä ole ainaakaan kovin montaa. Keskustelu on melko vapaata annetusta aiheesta. (Eskola, Suoranta 1998, 87.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat viitekehykseen eli tutkimuksesta jo tiedettyyn tietoon. Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten suhde tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn tietoon kuitenkin vaihtelee. (Pitkäranta 2010, 106 – 107.) Valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, koska halusin saada aiheesta mahdollisimman syvällistä, kokemusperäistä tietoa.

Ryhmäkeskustelu on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka tavoitteena on vaihtaa osallistujien kesken kokemuksia, tunteita ja mielipiteitä. Tutkijan tehtävänä on ryhmäkeskusteluissa tarkkailla teeman kannalta tärkeitä asioita ja ohjata ryhmää täydentämään niitä. Etuna nähdään se, että ryhmäkeskusteluissa usein yksilölliset erikoisuudet jäävät taka-alalle. Myös väärintulkinnan mahdollisuudet vähenevät yksilöhaastatteluihin verrattuna, koska asiat tulevat esiin niin monella eri tavalla. Ryhmäkeskustelut voidaan jakaa vapaamuotoisempiin ryhmäkeskusteluihin ja ryhmähaastatteluihin, jossa tutkija ohjaa keskustelua tarkemmin ennakosuunnitelman mukaan. Ryhmäkeskustelumenetelminä voidaan pitää myös ideointiryhmiä. Ihanteellinen osallistujamäärä ryhmäkeskustelussa on 6 – 8 jäsentä. Tätä pienemmät määrät sopivat paremmin niin sanottuihin asiantuntijaryhmiin, joissa keskustelijat edustavat jonkin alan asiantuntemusta. Keskustelun ideaalikesto on 1,5 – 2 tuntia. (Ahola-Hyppönen & Rautio 2007, 15 – 18.)

Määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen avulla voidaan selvittää esimerkiksi lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä tai eri asioiden välisiä riippuvuuksia. Tieto on yleensä numeerista ja sitä voidaan kerätä postitse, sähkö-

postilla, henkilökohtaisella haastattelulla tai puhelinhaastattelulla. Tutkimusmenetelmänä voi olla havainnointi, haastattelu tai kyselylomake. Suunnitelmallista tutkimusta, joka toteutetaan joko kyselyllä tai haastattelulla sanotaan survey-tutkimukseksi. Tämä on hyvä menetelmä esimerkiksi, jos tutkittavia on paljon. (Likitalo & Rissanen 1998, 10.)

Kysely on survey-tutkimuksen keskeinen menetelmä. Survey-tutkimuksella kerätään aineistoa standardisoidusti, mikä tarkoittaa että asioita kysytään kaikilta vastaajilta täsmälleen samalla tavalla. Kyselylomakkeessa voi olla sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Avoimiin kysymyksiin vastaaja kirjoittaa omin sanoin vastauksen ja suljetuissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Tutkimusmenetelmänä kyselytutkimuksessa voi olla myös ongelmia. Esimerkiksi ei ole mahdollista varmistua siitä, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja ovatko he vastanneet huolellisesti ja rehellisesti. Kyselytutkimuksessa ei ole myöskään selvää, miten onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat vastaajien näkökulmasta ja väärinymmärryksiä on vaikea kontrolloida. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 130, 190.)

Tutkimusvaiheen lopulla halusin haastattelujen jälkeen vahvistusta vastauksille ja tein palautekyselyn Loimaan ammatti- ja aikuisopistossa Nuori Yrittäjyys 24 h –leirille osallistuneille. Halusin tietää miten nuoret leirin kokivat ja suosittelivatko myös nuoret leiriä toisille nuorille. Kaipasin myös käytännön vinkkejä ohjelmasta ja aikataulusta mahdolliselle oman koulumme leirille.

3. YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYSKASVATUS

Yrittäjyyttä tarvitaan opiskelussa ja työssä. Muuttuvat työmarkkinat ja työelämä vaativat jatkossakin entistä enemmän muuntautumiskykyä ja joustavuutta. Yksittäisten tietojen ja taitojen ohella työntekijät tarvitsevat yhä enemmän kokonaisvaltaista osaamista sekä kykyä suhtautua vastuullisesti ja luovasti työhön sekä eteen tuleviin uusiin asioihin ja ilmiöihin. Yrittäjyys on monelle nuorelle yhä tavallisempi tapa työllistyä. Yrittäjyyden lisääminen on Suomessa myös kansantaloudellisesti tärkeää. Yrittäjyyskasvatuksen rooli on noussut painopistealueeksi koko EU-tasolla. Yrittäjyyskasvatusta painotetaan eri kouluasteilla, mutta erityisesti ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyys on merkittävä osa-alue senkin vuoksi, että opetushallitus on määrittänyt sen yhtenä tärkeimmistä kehittämis-kohteista. Valtakunnalliset opetussuunnitelmat velvoittavat kaikkia ammatillisia oppilaitoksia tarjoamaan yrittäjyysopintoja.

Yrittäjyys on Suomessa yhä suositumpaa. Yritysten määrä on ollut kasvussa koko ajan vuodesta 1995 lähtien. Myös uusien yritysten perustamisilmoitukset kaupparekisteriin kääntyivät taas kasvuun vuonna 2010. Näiden tulosten mukaan yrittäjyysaktiivisuus on ollut siis kasvussa. Yrittäjyys on perinteisesti ollut erityisen suosittua tietyissä maakunnissa kuten Ahvenanmaalla, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa. Lisäksi vuosina 2008 – 2010 ainoana maakuntana Varsinais-Suomessa aloittaneita yrityksiä oli yrityskannasta yli keskitason ja lopettaneita alle keskitason. Voidaankin sanoa, että erityisesti Varsinais-Suomessa, missä Liedon ammatti- ja aikuisopisto sijaitsee, yritystoiminta on vireää ja erittäin kasvuhakuista. (Yrittäjyyskatsaus 2011, 10 – 11, 154, 158.)

Ennen kuin voi ymmärtää yrittäjyyskasvatusta pitää ymmärtää, mitä yrittäjyys oikeastaan tarkoittaa. Yrittäjyydelle on useita määritelmiä. Usein yrittäjää kuvataan ulkoisten tunnusmerkkien, yritystoiminnan harjoittamisen kautta. Yrittäjä ja yrittäjyys viittaavat suomenkielessä henkilön harjoittamaan minkälaiseen tahansa liiketoimintaan. Länsimaisessa kulttuurissa yrittäjyys ymmärretään yleensä

ulkoisena yrittäjyytenä, aineellisia tavoitteita palvelevaksi toiminnaksi. (Leskinen, 2000, 35.)

Jo 1700-luvulla yrittäjää pidettiin riskinkantajana (Ristimäki 2004,19). Kari Ristimäki on koonnut yrittäjyyttä määrittävät tekijät näihin kolmeen:

- innovatiivisuus
- riski ja sen hallinta sekä
- katalysaattorius.

Hänen mukaansa tärkeintä on, että yrittäjä siis luo uutta ja ottaa uusia tapoja myös käyttöön, ottaa riskejä ja hallita niitä sekä saattaa toiminta alusta loppuun. Hän korostaa, että yrittäjyyttä ei yksistään määritä yritystoiminnan omistuksellisuus, vaikka suomenkielessä sanalla yrittäjä useimmiten tarkoitetaan henkilöä, joka harjoittaa omassa omistuksessaan olevaa yritystoimintaa. Ristimäen mukaan koulujen yrittäjyyskasvatukseen sopisikin paremmin käsite yrittäjämäinen toiminta. (Ristimäki 2004, 24 – 25.)

Yrittäjyys nähdään tärkeäksi EU-tasolla. Euroopan komission mielestä yrittäjyys ja aloitteellisuus ovat jokaisen kansalaisen avaintaitoja. Euroopan parlamentti ja komissio määrittelevät yrittäjyyden yksilön kyvyksi muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä ominaisuudet tukevat yksilön jokapäiväistä elämää koulutuksessa, työssä, vapaa-aikana ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näitä ominaisuuksia tarvitaan yritystoiminnassa, mutta ne lisäävät myös työntekijän tietoisuutta työstään ja auttavat tarttumaan mahdollisuuksiin. (Opetusministeriö 2009, 26 – 27.)

Turun kauppakorkeakoulun yrittäjyyden professori Jarna Heinosen mukaan yrittäjyys ei välttämättä ole rationaalista, vaan pikemminkin kokeilevaa. Siihen liittyy riski ja vahva usko, että nykyisen toiminnan kyseenalaistamalla voi saavuttaa jotakin uutta ja erilaista. Hän korostaa, että yrittäminen on tekemistä, ja sattuma suosii valmistautunutta mieltä. Lisäksi hän korostaa yrittäjyyden taideulottuvuutta, luovuutta. Heinosen mukaan: ”Yrittäjyys on osin tuntemattomaankin heittäytymistä - taidetta. Yrittäjyyteen kuuluu uskallus tehdä asioita eri tavalla ja

uskallus kulkea vastavirtaan. Meille on myös opetuksellinen haaste yhdistää yrittäjyyden taidekäsitys tiedollisiin valmiuksiin.” (Varsinais-Suomen Yrittäjä 2012.)

Paula Kyrö (Kyrö & Ripatti 2006, 18 - 19) on vienyt yrittäjyyden määritelmän ehkä kaikkein pisimmälle. Hänen mukaan yrittäjä etsii ja löytää mahdollisuuksia. Hänen mukaansa yrittäjyyden ytimessä on tietämisen sijaan toiminta ja uuden toiminnan aikaan saaminen. Hän jakaa yrittäjyyden eri muotoihin:

- yksilön yrittäjämäinen toimintatapa
- ulkoinen yrittäjyys eli pienyrityksen omistaminen ja johtaminen
- organisaatioyrittäjyys eli organisaation kollektiivinen toimintatapa
- sisäinen yrittäjyys, joka liittyy yksilön ja organisaation yrittäjämäisen toimintatavan dynamiikkaan.

Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksen dosentti, Mika Mannermaa (2004) tutki yrittäjyyden tulevaisuutta. Hänen mukaansa, koska ihmisillä on osaamista ja asiantuntijuutta esimerkiksi ihmissuhdeosaamista ja palvelutyöpalvelutyöosaamista, yhä useampi ihminen yhtiöittää itsensä eli ryhtyy yrittäjäksi. Yksi näkemys tulevaisuuden yrittäjästä on Mannermaan mukaan myös se, että yrittäjän koulutus voi olla hyvin erilainen ja hyvin eri-ikäiset ihmiset perustavat yrityksiä. 70-vuotiaat perustavat yrityksiä, samoin opiskelijat ja koululaiset. Yrittäjä voi tulevaisuudessa olla koulutukseltaan esimerkiksi toimittaja, kokki tai sairaanhoitaja. Myös julkisen sektorin ja yritysten raja hämärtyy. Molemmat tarvitsevat toisiaan ja kouluissa markkinaraha yleistyy.

3.1 Ulkoinen yrittäjyys

Ulkoinen yrittäjyys on perinteistä liiketoiminnan harjoittamista, kuten yllä kerroin. Shane (2003, 4) määrittelee ulkoisen yrittäjyyden toiminnaksi, mikä vaatii mahdollisuuksien löytämisen, arvioimisen ja käytäntöön panon. Toiminnan tarkoituksena on esitellä uusia tuotteita ja palveluja, markkinoita, prosesseja tai raaka-aineita.

Bjerke (2007, 17) ei halua rajoittaa ulkoisen yrittäjyyden määritelmää, vaan hänestä ulkoinen yrittäjyys on yksinkertaisesti uuden käyttäjäarvon luomista. Hän ei oikeastaan haluaisi edes määrittää termiä, vaan puhuu enemmän yrittäjyyden konseptista. Bjerke korostaa luovuuden, innovatiivisuuden ja yrittäjyyden suhdetta:

- luovuus = uusien ideoiden keksimistä
- innovatiivisuus = uusien ideoiden käyttöönottamista
- yrittäjyys = sellaisten uusien ideoiden ja sovellusten keksimistä, joita muut voivat käyttää tyydyttääkseen olemassa olevan tai luodun tarpeensa

Kyrö taas kuvaa yrittäjää yksilötasolla vapaana, kokonaisvaltaisena ja ainutlaatuisena toimijana. Kyrön mukaan yrittäjä havaitsee mahdollisuuksia ja yhdistää resursseja uudella tavalla, soveltaa uutta tietoa sekä ottaa vastuun omasta elämästään ja siihen liittyvistä riskeistä. Tässä prosessissa hän luo jotakin uutta. Olennaista tällaiselle toiminnalle on, että ihminen pystyy hahmottamaan ympärillensä olevia mahdollisuuksia, toimii ja saa aikaan uutta toimintaa. (Kyrö & Ripatti 2006, 19.)

3.2 Sisäinen yrittäjyys

Sisäinen yrittäjyys on yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa. Sisäinen yrittäjyys on mielentila, joka voi kehittyä, jos halu ja tilaisuus ovat olemassa. Se on sekä yksilön että ryhmän toimintaa. Sisäisen yrittäjyyden toteutumiseen tarvitaan yleensä tiimejä. Sisäiseen yrittäjyyteen vaikuttavat kuitenkin ympäristön lisäksi myös yksilön motivaatio ja persoonallisuus sekä tilanne. (Leskinen 2000, 36 – 37.)

Jotta sisäinen yrittäjyys voisi kehittyä, pitää ensin olla perustana omaehtoinen yrittäjyys. Omaehtoinen yrittäjyys tarkoittaa yksilön yritteliästä toimintatapaa, joka liittyy lähinnä luovaan toimintaan. Omaehtoisen ja sisäisen yrittäjyyden ero on se, että omaehtoinen yrittäjyys liittyy pelkästään yksilöön ja sisäinen yrittä-

juys on myös kollektiivista. Esimerkiksi yritteliäs ilmapiiri on sisäistä yrittäjyyttä. (Seikkula-Leino 2007, 29.)

Ruskovaaran, Rytölän, Seikkula-Leinon, Ikävalkon ja Mattilan tutkimuksen (Heinonen ym. 2011, 222) mukaan eri asteiden opettajien mielestä sisäinen yrittäjyys tarkoittaa yritteliästä asennetta omaa elämää, kuten koulunkäyntiä tai tulevaa työelämää kohtaan ja laajemmin ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Sisäiseen yrittäjyyteen opettajat liittivät seuraavia ominaisuuksia: oma-aloitteisuus, vastuunkato ja ryhmässä toimimisen taidot. Keskityn tässä työssä yksilön yrittäjämäiseen toimintatapaan ja sisäiseen yrittäjyyteen.

3.3 Yrittäjyyskasvatus

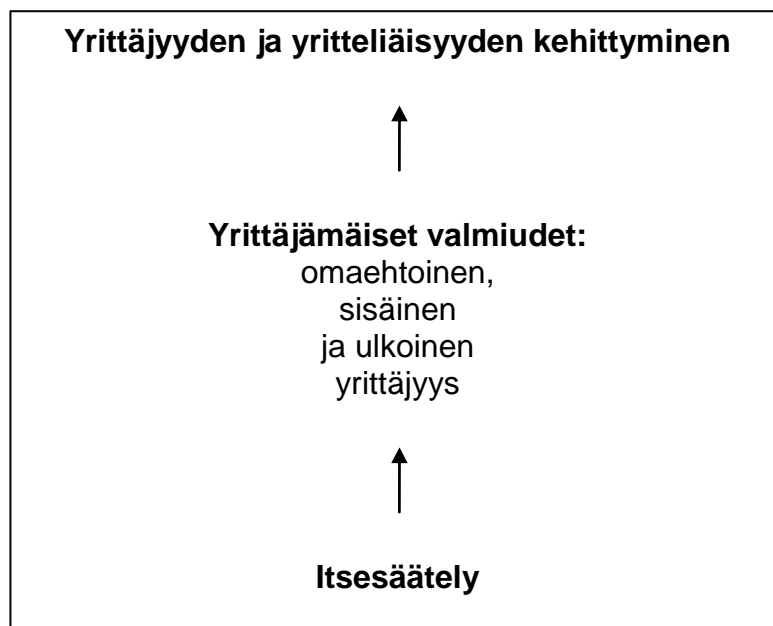
Yrittäjyyskasvatus on erittäin laaja ja monimutkainenkin käsite. Entisen opetusministeri Henna Virkkusen (Opetusministeriö 2009, 5) mukaan yrittäjyyskasvatus käsitteenä kattaa yrittäjyyskoulutuksen, aktiivisen ja oma-aloitteisen yksilön, yrittäjämäisen oppimisympäristön ja yrittäjyyttä tukevan toimintaverkoston yhteistyön että yhteiskunnan aktiivisen ja yrittäjämäistä toimintaa tukevan politiikan. Yrittäjyyskasvatuksen tuloksena pitäisi syntyä yritteliäisyyttä kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja myös yritystoiminnan vahvistumista ja uutta yritystoimintaa. Seikkula-Leinon (2007, 26) mukaan yrittäjyyskasvatus on perimmiltään kansalaiskasvatusta, jolloin vaikutetaan taitoihin, käyttäytymiseen ja uskomuksiin.

Ristimäki (2004, 94) korostaa, että yrittäjyyskasvatusta ei voi tapahtua ilman muita ihmisiä. Yrittäjyyskasvatus on sosiaalista toimintaa. Se lähtee oppijasta itsestään ja hänen erilaisuudestaan. Yrittäjyyskasvatuksen tarkoituksena on opiskelijoiden omien ponnistelujen ja toiminnan kautta tuottaa oppimiskokemuksia. Kouluissa yrittäjyyskasvatus pitäisi sisältyä kaikkeen toimintaan. Se pitäisi integroida eri oppiaineisiin ja koulun kulttuuriin. Jokaisen opettajan pitäisi kannustaa opiskelijoita pienienkin innovaatioiden tuottamiseen ja hyväksyä erilaisia ideoita ja tapoja tehdä. Myös riskinottoon pitäisi kannustaa. Koko koulun ilmapiirin pitäisi olla turvallinen myös riskinotolle. Virheitäkin pitäisi saada tehdä. Kol-

maskin yrittäjyyteen liitettävä tekijä katalysaattori pitäisi huomioida kouluissa. Tämä tarkoittaa käytännössä toimintaa, saada asioita tapahtumaan. (Ristimäki 2004 27 – 32.)

3.3.1 Yrittäjyyskasvatuksen ajattelun kehittyminen

Yrittäjyyden kehittyminen lähtee yksilön itsesäätelystä. Oppijalla pitää ensin olla valmius ja halu ottaa vastaan informaatiota ja motivaatio oppia. Tähän liittyy myös itsetunto ja se, millaisena oppija kokee itsensä. Hyvän itsetunnon kasvataminen on tärkeää, koska jos yksilöllä on heikko itsetunto, on todennäköisempää, että hänen suoriutumaisensa on heikompaa kuin mitä hänen kykynsä edellyttäisivät. Vasta tämän jälkeen voi tapahtua omaehtoista, sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä, kuten alla olevasta kuviosta selviää. (Seikkula-Leino 2007, 28 – 30.)

Kuvio 1: Itsesäätely, yrittäjämäiset valmiudet, yrittäjyyden ja yritteliäisyyden kehittyminen (Seikkula-Leino 2007, 30)

Kyrö ja Ripatti (2006, 17) ehdottavat yrittäjyys käsitteen laajentamista liittyen yrittäjyyskasvatukseen. He haluaisivat puhua yrittäjämäisyydestä ja yritteliäisyydestä, jotka viittaavat enemmän sisäiseen yrittäjyyteen. Olisiko yritteliäisyys-

kasvatus siis parempi termi? Rantonen (2010, 60) kyseenalaistaa koko yrittäjyyskasvatus termin käyttämisen. Hänen mukaansa kokonaisvaltaisuus, omien vahvuuksien löytäminen ja vastuun ottaminen omasta oppimisesta kuuluvat nykyäsitykseen ylipäättään hyvästä oppimisesta. Onko yrittäjyyskasvatus termin käyttäminen siis lainkaan tarpeellista?

Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus on kehittänyt erilaisia skenaarioita oppimisen tulevaisuudesta. Oppimisen tulevaisuus 2030 –raportti korosti edelleen yrittäjyyttä ja esimerkiksi, että työpaikkoja pitäisi myös perusopetuksen puolella hyödyntää opetuksessa. Yksi mielestäni mielenkiintoinen mahdollinen tulevaisuuden skenaario on yhteisöllisen oppimisen lisäksi yhteisöllinen opettajuus. Eräs tutkimukseen osallistuneista ehdotti näin: *"Tiimiopettajuus ja nykyisen 45/75 minuutin oppituntijaon purkaminen olisi keinoja päästä siihen, että useampi opettaja voisi toimia ohjaajana ryhmässä, jossa voitaisiin jakautua lahjakkuuksien ja luontaisten oppimistyylien ja kiinnostusten mukaan työskentelyryhmiin. Kuitenkin kaikki tekisivät töitä saman ilmiön ympärillä."* (Linturi, Laitio, Rubin, Sirén & Linturi 2010, 18, 125 – 126.)

3.3.2 Yrittäjyyskasvatuksen ominaisuudet

Mutta minkälaista sitten olisi oikeanlainen yrittäjyyskasvatus tai yritteliäisyyskasvatus? Tätä kysymystä pohtii varmasti moni opettaja ja tätä yritän selvittää myös tässä työssä. Oikeanlainen riippuu varmasti monesta asiasta kuten kyseessä olevasta oppilaitoksesta ja sen opiskelijoista, heidän iästään ja taustoistaan.

Seikula-Leino (2007, 30) korostaa sisäistä yrittäjyyttä lasten ja nuorten kasvatuksessa. Hänen mukaansa päämääränä pitää olla kasvattaa yritteliäitä kansalaisia, jolloin myös omaksutaan valmiudet yrittäjyyteen. Yritteliäisyyttä, omaehtoista yrittäjyyttä ja sisäistä yrittäjyyttä pitää tukea esimerkiksi kehittämällä nuor-

ten itsetuntoa, motivoimalla ja kannustamalla luovuuteen. Leskinen (2000, 63) korostaa, että yrittäjyyskasvatukseen ei ole yhtä oikeaa menetelmää, vaan erilaiset aktivoivat ja yhteistoiminnallisuuteen perustuvat menetelmät sopivat erilaisiin yrittäjyyskasvatusprosesseihin. Yrittäjyyskasvatusmenetelmät pitää aina räätälöidä kohderyhmän mukaan. Siksi keskityn tässä työssä keräämään käytäntöjä toisen asteen ammatillisista oppilaitoksista.

Vaasan yliopiston Levon-instituutin ”Auringonkukka”-projektissa vuonna 1999 mukana olleet opettajat keksivät eräänlaisen yrittäjyyskasvatustestin. Siinä opettaja voi pohtia omaa opettamistaan ja vastata näihin kysymyksiin kuka:

- kantaa vastuun tekemisestä?
- ideoi?
- suunnittelee?
- valitsee toteutettavat ideat?
- ponnistelee?
- saa elämyksiä?
- panee itsensä likoon?
- harjoittelee yhteistyötaitoja?
- harjoittelee esiintymistä?
- harjoittelee mielipiteen esittämistä ja kantansa perustelua?
- huolehtii verkostoista?

Jos vastaus on suurimmassa osassa oppilas tai opiskelija, toimintaa voitaneen pitää yrittäjyyskasvatuksena. (Ristimäki 2004, 94 – 95.) Mielestäni kysymykset ovat edelleen hyviä ja käyttökelpoisia.

Joensuun yliopistossa on kehitetty mittaristo, jolla opettajat voivat itse arvioida yrittäjyyskasvatustaan. Mittaristo on kehitetty opettajan tueksi ja kehittämisen välineeksi. Mittariston mukaan yrittäjämäisen pedagogiikan käsitteen alle voidaan laajasti määritellä kaikki opetus, jossa tuetaan oppijoiden aktiivisuutta, hyödynnetään yksilöiden ja ryhmän osaamista, vuorovaikutteisuutta sekä toiminnallista oppimista. (Lappeenrannan yliopisto, 2012.)

Mittaristossa yrittäjyyskasvatusta tarkastellaan laaja-alaisesti, sisältäen viisi eri teemaa:

- Yrittäjyys ja yritteliäisyys: sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys, luovuus, innovatiivisuus, epävarmuuden sieto
- Pedagogiset ratkaisut: toiminnalliset opetusmenetelmät ja –työtavat, opettajuuden kehittyminen
- Toimintakulttuuri: jaettu asiantuntijuus, yrittäjämäinen toimintatapa
- Avoimet oppimisympäristöt: ympäröivän yhteiskunnan hyödyntäminen, työelämäprojektit
- Verkostoyhteistyö: yritys-, järjestö- ja oppilaitosten välinen yhteistyö.

Paajanen on todennut, että yrittäjyyskasvatuksen pitäisi olla integroitua laajoja kokonaisuuksia eikä pieniä yksittäisiä kursseja. Parhaimmillaan se on pitkä prosessi, jossa eri opintokokonaisuuksien raja-aidat on kaadettu. Itse opiskelun tulisi olla joustavaa ja muuntautuvaa sekä sisältää riskinottoa. Keskeistä opiskelussa tulisi olla ongelmakeskeisyys sekä yhteistyö työelämän kanssa. (Kyrö & Ripatti 2006, 193.)

Ruskovaaran, Rytkölen, Seikkula-Leinon, Ikävalkon ja Mattilan tutkimuksen (Heinonen ym. 2011, 227) mukaan opettajilla eri kouluasteilla on tietämystä yrittäjyyskasvatuksen sisällöistä, mutta käsitys on osin rajoittunut ja käytäntöön soveltaminen on pirstaleista. Käytännössä monissa kouluissa yrittäjyyskasvatusta toteutetaan erilaisina projekteina eikä sitä ole sidottu osaksi kokonaisvaltaista opetusta ja jokapäiväistä toimintaa.

Sinikka Jokelan Mäntän seudun koulutuskeskukselle tekemän tutkimuksen mukaan parhaita yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjä näyttävät kuitenkin olevan paikallisesti kehitetyt mallit, koska ne vastaavat sekä paikallisen yritysmaailman että koulutusorganisaation tarpeisiin. Hänen mukaansa muiden kehittämien mallien kopioimisessa on vaarana se, että ne eivät syystä tai toisesta sovi suoraan käytettäväksi eri organisaatioihin. (Jokela 2010, 30.)

3.3.3 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja tasot

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on kasvattaa oppilaista aktiivisia, osallistuvia, vastuuta kantavia ja kriittisiä kansalaisia. Lähtökohtana on tukea sellaisia tietoja ja taitoja, joita oppilaat tulevat tarvitsemaan myöhemmässä elämässä niin opiskelussa kuin työelämässäkin riippumatta siitä, toimivatko he itsenäisinä yrittäjinä vai toisen palveluksessa. (Yrittäjyyskasvatusta käytännössä, Suomen kuntaliitto 2003.) Ristimäen (2004, 27) mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on muun muassa tarjota oikeanlaista tietoa yrittäjyydestä ja kunkin yksilön soveltuvuudesta yrittäjän rooliin. Yrittäjyyskasvatuksen tarkoituksena ei suoranaisesti ole valmistaa kouluista tulevaisuuden yrittäjiä ja yrityksiä, vaan yrittäjyyskasvatus on pikemminkin asennekasvatusta. Tarkoituksena on muuttaa asenteita yrittäjyyttä kohtaan. Tähän asenteiden muutokseen tarvitaan mukaan kodit, kasvattajat, yrittäjät, yritykset ja myös koulut.

Heinosen, Hytin ja Tiikkalan (2011, 14) mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoite on kuitenkin viimekädessä se, että yksilö pitää yrittäjyyttä luonnollisena osana elämäänsä ja kykenee näkemään itsensä yrittäjänä. Heidän mukaansa yrittäjänä toimiminen edellyttää yrittäjäksi kasvamista ja ainakin jonkinasteista identifioitumista yrittäjäksi.

Opetusministeriön (2009) mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on, että oppilas oppii:

- ymmärtämään kouluyhteisön, julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja järjestöjen merkitystä, toimintaa ja tarpeita yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta
- muodostamaan oman kriittisen mielipiteen erilaista asiantuntijuutta hyödyntäen
- osallistumaan tarkoituksenmukaisella tavalla ja ottamaan vastuuta yhteisten asioiden hoidosta omassa kouluyhteisössä ja paikallisyhteisössä
- kohtaamaan ja käsittelemään muutoksia, epävarmuutta ja ristiriitoja sekä toimimaan yritteliäästi ja aloitteellisesti

- toimimaan innovatiivisesti ja pitkäjänteisesti päämäärän saavuttamiseksi sekä arvioimaan omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia
- tuntemaan työelämää ja yritystoimintaa sekä ymmärtämään näiden merkityksen yksilölle ja yhteiskunnalle.

Keskeiset sisällöt

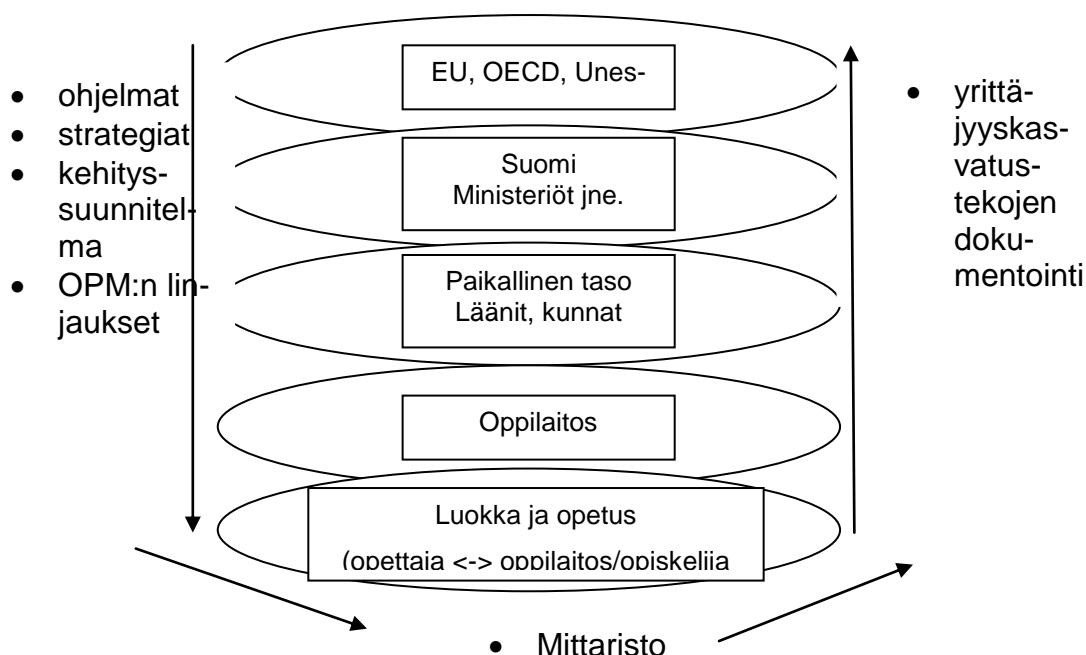
- perustietoja kouluyhteisön, julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja järjestöjen toiminnasta sekä työnjaosta
- demokratian merkitys yhteisössä ja yhteiskunnassa
- erilaisia osallistumis- ja vaikuttamiskeinoja kansalaisyhteiskunnassa
- verkostoituminen oman ja yhteisen hyvinvoinnin edistämiseksi
- osallistuminen ja vaikuttaminen omassa koulussa ja elinympäristössä sekä oman toiminnan vaikuttavuuden arviointi
- yrittäjyys ja sen merkitys yhteiskunnalle, perustietoja yrittäjyydestä ammattina sekä työelämään tutustuminen
(Opetusministeriö 2009.)

Ristimäki uskoo, että vaikka tavoitteena ei ole suoraan kasvattaa yrittäjiä, niin oikeanlaisen yrittäjyyskasvatuksen kohteena olleista opiskelijoista yhä suurempi osa jossakin työuransa vaiheessa vakavasti harkitsee yrittäjyyttä vaihtoehtona. Oikeanlaisen yrittäjyyskasvatuksen tuloksena mystiikkaa yrittämisestä pyritään vähentämään ja yrittäjyys voidaan näin nähdä tavallisen työnteon muotona. (Ristimäki 2004, 27.)

Yrittäjyyskasvatus nähdään tärkeänä eri asteen oppilaitoksissa Suomessa ja koko Euroopassa. Jokaisella oppilaitoksella on vapaus toteuttaa yrittäjyyskasvatustaan haluamallaan tavalla. Ongelmana tuntuu olevan, että yrittäjyyskasvatuksen toimijoita, tasoja ja täten myös tietoa on paljon. Tavoitteet ovat kaikille oppilaitoksille samat, mutta oikeanlaisen tiedon löytäminen on hankalaa.

Yrittäjyyskasvatuksen koko järjestelmän ylimmällä tasolla ovat kansainvälisiä ohjeita, tavoitteita ja linjauksia esittävät organisaatiot kuten EU. Kansallisella

tasolla Suomessa tasoja on useita. Ylimpänä ovat valtioneuvosto ja eri ministeriöt, jotka määrittelevät yrittäjyyskasvatuksen kansallisia tavoitteita ja strategioita. Tämän jälkeen seuraavalla tasolla läänit ja maakunnat saattavat edistää yrittäjyyskasvatukseen liittyvien hankkeiden rahoitusta, mutta alueelliset erot ovat suuria. (Heinonen ym. 2011, 30 – 31.)

Kuvio 2: Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä (Heinonen 2011, 31)

Pihkalan, Ruskovaaran, Seikkula-Leinon mukaan (Heinonen ym. 2011, 31) ongelmana ovat juuri alueelliset ja paikalliset erot yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa ja yrittäjyyskasvatuksen mittaaminen. Koulujen mahdollisuudet toteuttaa uusia yrittäjyyskasvatustoimia riippuu kuitenkin pitkälti kuntien budjettiohjauksesta. Jos yrittäjyyskasvatukseen ei ole resursseja, yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen on koulujen sisäisen resursoinnin ja opettajien aktiivisuuden varassa. Tästä syystä yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen tapahtuu käytännössä yksittäisten, erikseen rahoitettujen hankkeiden kautta.

3.3.4 Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa

Opetussuunnitelma on opetus ja oppimistyön suunnittelun ja toteutuksen väline. Hirsjärvi (1983, 132) kuvaa opetussuunnitelmaa kaikkien niiden toimien etukäteissuunnitelmaksi, joilla pyritään koululle asetettuihin tavoitteisiin. Tulevan ennakointi on kuitenkin hankalaa, sillä eri tahot näkevät tulevaisuuden eri tavoin, ja kaikilla on halu tuoda opetussuunnitelmiin oma näkemyksensä.

Ammatillisessa koulutuksessa tulee lain mukaan noudattaa Opetushallituksen vahvistamia opetussuunnitelman perusteita (Finlex 2012). Valtioneuvosto päättää koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta ja opetushallitus päättää koulutusaloittain ja tutkinnoittain opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä (Jyväskylän yliopisto 2012).

Koulutuksen järjestäjän on laadittava ja hyväksyttävä opetussuunnitelma perustutkinnon perusteiden määräysten mukaisesti. Opetussuunnitelma on kaksiosainen asiakirja, joka sisältää yhteisen ja tutkintokohtaisen osan. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa koulutuksen järjestäjä määrittää yhteiset periaatteet ja menettelytavat kaikille koulutusaloille. Tutkintokohtaisessa osassa esitetään, miten tutkinnot eriytyvät koulutusohjelmittain. Perustutkinnon perusteissa on määrätty ammatitaitovaatimukset ja ammatitaidon osoittamistavat. (Opetushallitus 2009, 18 - 20.) Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelma sisältää yrittäjyys- ja yritystoimintaopintoja vähintään viisi opintoviikkoa. Lisäksi yritystoimintaa voidaan tarjota oppilaitoksissa valinnaisissa tutkinnon osissa. (Opetusministeriö 2009, 21.)

Seikkula-Leino (2007) on tutkinut opetussuunnitelmiin kirjattujen yrittäjyyskasvatustavoitteiden toteutumista peruskouluissa. Tutkimuksen mukaan 70 % peruskoulun opettajista toteutti yrittäjyyskasvatusta lukuvuonna 2006 – 2007. Saman tutkimuksen mukaan opettajien keskuudessa myös tietämys yrittäjyyskasvatuksesta oli kasvanut ja asenteet muuttuneet myönteisemmiksi. Opettajat eivät kuitenkaan tiedä riittävästi yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista, sisällöistä ja työta-voista.

Elena Ruskovaara kertoi Kaupallisen opetuksen edistämisliton Yrittäjyyden päivillä 12.4.2012 mittariston käytön yhteydessä saaduista tuloksista. Hänen mukaansa näyttäisi siltä, että ammatillisella toisella asteella käytetään eniten yritteliäisyyttä tukevia työtapoja ja menetelmiä sekä opetuskeskusteluja. Myös yritysyhteistyötä ja projektimaista työskentelyä on enemmän toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa kuin muissa oppilaitoksissa. (Ruskovaara 2012.)

3.3.5 Nuorten yrittäjyyskasvatus

Asenteet yrittäjyyttä kohtaan ovat edelleen tiukassa ja kovin nuoret eivät kuitenkaan välttämättä vielä ole kiinnostuneita yrittäjyydestä. Nuorisotutkimusseuran vuosina 2010 – 2011 toteuttaman tutkimushankkeen mukaan suomalaiset nuoret, 15 – 29-vuotiaat, pitävät yrittäjyyttä riskialttiina valintana. Vain noin neljännes nuorista kokee, että yhteiskunta tarjoaa riittävästi tukea yrittäjyydelle. Myös arvomaailma ohjaa yrittäjyyteen ryhtymistä. Ehkä hieman yllättävä tulos on, että nuoret arvostavat pysyvyyttä ja siten välttävät riskialtista yrittäjyyttä. (Nuorisotutkimusseura 2012.)

Vuonna 2004 toteutettu nuorisobarometri toteutti tutkimuksen aiheella Oman elämänsä yrittäjät. Vastaajina tässä tutkimuksessa olivat suomalaisnuoret, joiden ikäjakauma oli myös 15 - 29 vuotta. Tutkimustuloksista voi päätellä, että aikaisintaan 25-vuotiaana nuorilla on yrittäjyshalukkuus korkeimmillaan. Omassa perheessä tai lähipiirissä olevan yrittäjän tiedetään edistävän nuorten halukkuutta ryhtyä yrittäjiksi. (Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta 2004, 6 – 9.)

Asenteet ja käsitykset ovat kuitenkin tutkimuksen perusteella vielä hyvin stereotyyppisiä perinteistä yritystoimintaa kohtaan. Vastaajista suurin osa mietti yrittäjien työskentelevän liian pitkiä päiviä sekä hieman yli 50 % vastaajista uskoi, että yrittäjänä on mahdollisuus päästä parempaan palkkaan kiinni kuin perinteisessä palkkatyössä. Yksi vastaaja kymmenestä nuoresta mietti oman yrityksen

perustamista. Suurin osa nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että työssä menestyminen on vain itsestä ja omasta asenteesta kiinni. (Opetusministeriö ym. 2004, 26 - 28.) Tutkimustuloksiin perustuen mielestäni alle 20-vuotiaiden nuorten yrittäjyyskasvatuksessa kannattaa keskittyä sisäiseen yrittäjyyteen. Tärkeämpää heille on oppia yrittäjämäinen asenne.

3.3.6 Yrittäjyyskasvatus ammatillisessa koulutuksessa

Yrittäjyyskasvatusta toteutetaan paljon toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa. Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti jokaisen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevan pitäisi siis opiskella vähintään viisi opintoviikkoa yrittäjyys- ja yritystoimintaopintoja. Tämän lisäksi opiskelijat ammatillisissa oppilaitoksissa perehtyvät yritystoimintaan käytännössä työssäoppimisjaksoilla. Ammatillisten oppilaitosten opettajat voivat myös vahvistaa työelämäosaamistaan täydennyskoulutuksella ja opettajien työelämäjaksoilla, jolloin opettaja voi perehtyä yrittäjyyteen käytännössä. (Opetusministeriö 2009, 21.)

Yleisesti on ajateltu, että yrittäjyyskasvatus on ainoastaan liiketoimintaan liittyvien asioiden opettamista ja kouluttamista. Tämä on kuitenkin vain pieni osa yrittäjyyskasvatusta. Ammatillisissa oppilaitoksissa opetetaan kyllä liiketalouden opiskelijoille yrittäjyyteen ja liiketoimintaan liittyviä asioita, mutta yrittäjyyskasvatus pitäisi nähdä apuvälineenä kaikissa oppiaineissa. (Ristimäki 2004, 89.)

Joensuun yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan sekä perusopetuksessa että toisella asteella yrittäjyyskasvatusta toteutetaan pitkälti projekteina. Pääpaino yrittäjyyskasvatuksessa on sisäisessä yrittäjyydessä, mutta ammatillisella toisella asteella näkyy jonkin verran lisäksi ulkoisen yrittäjyyteen liittyviä tavoitteita. Eräs ammatillisen toisen asteen opettaja on todennut: *”Opiskelija ymmärtää millaisia asioita alastamme (yritystoiminnan kannalta) hänen tulee tietää ja ym-*

märtää lähtiessään oppilaitoksesta.” (Ruskovaara, Rytkölä, Seikkula-Leino, Ikävalko & Mattila 2011, 11 - 13)

Käytännössä yrittäjyyskasvatusta toteutetaan paljon myös erilaisina hankkeina. Pihkalan, Ruskovaaran, Seikkula-Leinon mukaan (Heinonen ym. 2011, 30) yrittäjyyskasvatus pitäisi saada etenemään hanketoiminnasta laajemmaksi ja siten kattavammaksi toiminnaksi. Oppilaitoksissa tehdyt innovaatiot, hyödyt ja kokemukset pitäisi saada täysipainoisesti käyttöön. Hyvät käytänteet pitäisi saada jaettua helposti kaikkien käyttäviksi.

Hope-valmennus

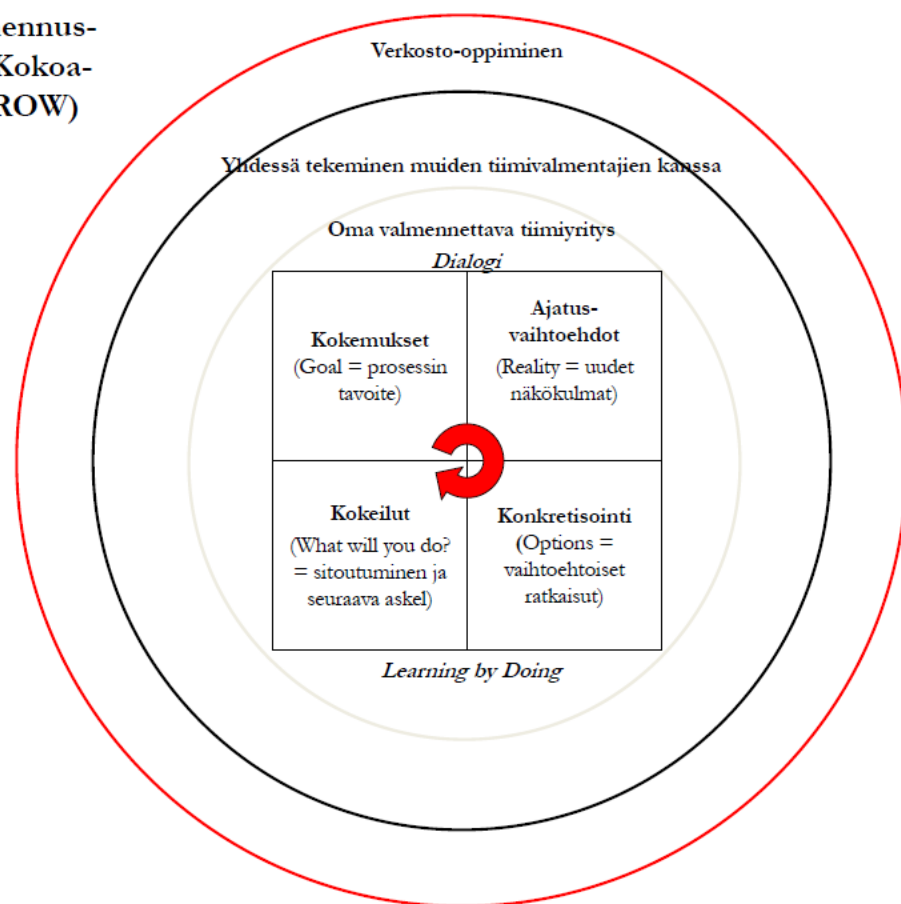
Aloitin puolitoistavuotisen Hope-yrittäjyyskasvatusvalmennuksen syksyllä 2011. Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitos vetää valtakunnallista Hope-hanketta, jonka tavoitteena on vahvistaa yrittäjyyskasvatusta ammatillisessa koulutuksessa. Koulutus on suunnattu toisen asteen opettajille ja sisältää yhteensä kuusi kolmen päivän valmennuskertaa. Valmennusten viisi teemaa liittyvät yrittäjyyteen:

- oppiminen
- johtaminen
- asiakkuudet
- innovointi
- strategiavalmentajan karaktäärin synnytyt (Hope-hanke 2012).

Opettajia valmennetaan puolitoista vuotta Jyväskylän Tiimiakatemia menetelmiä käyttäen yhteisölliseen oppimiseen ja yrittäjyyden filosofiaan ja käytänteisiin. Tavoitteena on, että opettajat ja opiskelijat luovat yhdessä innostavia yrittäjyyden oppimisympäristöjä omiin oppilaitoksiinsa. Yhteistyössä on yli kymmenen toisen asteen ammatillista oppilaitosta (HOPE 2012). Tämän työn toteuttaminen ja tulosten käytäntöön vieminen on oman valmennukseni henkilökohtainen kehityshanke.

Hope-valmennukset pohjautuvat Jyväskylän Tiimiakatemian perustajan Johannes Partasen kehittämään yrittäjyyskasvatusmalliin, joka korostaa opiskelijan tärkeyttä ja aktiivista roolia. Jyväskylän Tiimiakatemiassa ei käytetä lainkaan perinteistä opetusmallia eikä lukujärjestyksiä, vaan opiskelu tapahtuu projekteina. Oppiminen perustuu kokemuksiin. Partasen kokemuksellisen oppimisen kehämallin mukaan käytännön tekemisen ja kokeilun kautta saatavat kokemukset vahvistavat ajatuksia ja saavat aikaan kirjoista luetun teorian konkretisoitumisen kautta uuden asian oppimisen. (Tiimiakatemia 2012.)

**Tiimivalmennus-
prosessi (Kokoa-
malli = GROW)**

Kuvio 3: Johannes Partasen kehittämä Kokoa-malli (Tuuri 2011, 40)

Hope-valmennuksissa on mukana opettajia eri aloilta. Valmennustiimin toiveena on ollut myös, että ryhmiin tulisi kaksi opettajaa kustakin mukana olevasta oppilaitoksesta (Rantonen 2010, 11). Ajatuksena on ollut, että yksin on vaikea luoda uutta kulttuuria, jos kukaan muu oppilaitoksessa ei ole tukena. Koulu muuttuu,

jos sen henkilöstöllä, ei vain yhdellä ihmisellä, on yhteinen halu ja päämäärä muuttaa koulua (Sahlberg 1998, 86.)

Hope-valmennuksen aikana opettajat hakevat itse heille sopivia toimintatapoja ja rakentavat itselleen yrittäjyyskasvattajan identiteetin. Opettajat saavat valmennuksista dialogien kautta ideoita, joita he vievät yrittäjyyskasvatuksen koulujensa käytännöiksi. Valmennuksista saadaan vahva verkosto, jonka voimaan voi luottaa. Verkoston turvin uskalletaan kokeilla uusia tapoja toimia ja antaa enemmän valtaa ja vastuuta opiskelijoille. (Tuuri 2011, 24 – 26.)

Hope-projektipäälliköiden Minna Erkon ja Maria Käkelän mukaan:

”Kun opettajista tulee valmentajia, kaikilla on mukavampaa. Oppilaat oppivat ajattelemaan ja tekemään yhdessä – oppimaan kokemuksen kautta. Näin rakennetaan tiimioppimisen kulttuuria ja tiimiyrityksiä.” (Tuuri, 2011, 26.)

3.3.7 Erilaiset yrittäjyyskasvatuksen muodot

Suomessa on käytössä paljon erilaisia yrittäjyyskasvatuksen malleja. Suomen yrittäjät ovat koonneet sivustolleen hyviä yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä eri kouluasteille (Suomen yrittäjät, 2012). Valmiita malleja on yhteensä sata, joista useat soveltuvat ammatilliseen koulutukseen. Sivustoilla mallit on lueteltu erillisinä, jolloin yhteneväisten mallien ja hyvien käytäntöjen etsiminen on hankalaa ja aikaa vievää. Itse asiaa tutkiessani en myöskään löytänyt tietoa siitä minkälainen malli voisi sopia juuri pieneen kouluumme ja juuri tietyn ikäisille.

Kasvu yrittäjyyteen –hanke kehitti koulujen yrittäjyyskasvatusta vuosina 2008 – 2011. Hankkeessa mukana olleet koulut kehittivät ja kokeilivat erilaisia yrittäjyyskasvatuksen toimintatapoja, joita on koottu käytännönläheiseen teokseen ”Opetuksen yrityspalat – käytännön malleja yrittäjyyskasvatukseen.” (Huvi, Paukkonen, Rantamäki, Hannu, Hauvala, Matis, Mursula ja Ruissalo, 2011, 10). Kirjassa on kerrottu paljon hyviä esimerkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteutuksista erilaisissa oppilaitoksissa Suomessa. Pelkästään ammattioppilaitoksille kirjassa

on esitelty 24 erilaista mallia. Ongelmana tässäkin kirjassa kuitenkin on se, että tapoja on paljon ja oikeanlaisen mallin löytäminen eri tilanteisiin ei ole helppoa.

YVI-hanke taas on kehittänyt yrittäjyyskasvatuksen virtuaalista oppimisympäristöä. Valtakunnallisen projektin tavoitteena on kehittää yrittäjyyskasvatusta sekä ammatillisessa että yleissivistävässä opettajankoulutuksessa ja lisäksi vahvistaa yrittäjyyskasvattajien verkostoyhteistyötä. YVI:n internetsivuilla www.yvi.fi levitetään hyviä käytänteitä ja materiaaleja sekä tarjotaan ajankohtaista tietoa yrittäjyyskasvatuksesta. (Yvistä energiaa yrittäjyyskasvatukseen 2012). Sivuilla on paljon tietoa yrittäjyyskasvatuksesta, mutta myös nämä sivut keskittyvät enemmän esittelemään paljon erilaisia käytänteitä kuin antamaan ratkaisua minkälainen malli sopisi millekin oppilaitokselle ja tietynlaisille opiskelijoille.

Erilaisia, hyviä käytänteitä ovat koonneet myös ympäri Suomen toimivat Yes-keskukset. Yes-keskukset tarjoavat opettajille apua yrittäjyyskasvatukseen. Yes-keskukset tuottavat ja jakavat yrittäjyyskasvatusmateriaalia, kouluttavat opettajia ja auttavat opettajien ja yrityselämän verkostoitumisessa. Yes-keskuksista saa valmiita malleja yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. Keskuksissa järjestetään muun muassa Nuori Yrittäjyys / NY-koulutuksia (Yes-keskus 2012). Olen itse osallistunut muutamiin Varsinais-Suomen Yes-keskuksen järjestämiin Nuori Yrittäjyys -koulutuksiin, joita pidän erittäin hyödyllisinä. Niistä on saanut paljon hyödyllistä ja konkreettista tietoa. Lisäksi on voinut verkostoitua ja kysellä kokemuksia muilta opettajilta eri oppilaitoksista. Esittelen alla erilaisia löytämiäni yrittäjyyskasvatuksen muotoja.

Projektit ja tapahtumat

Monissa ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijat tekevät erilaisia projekteja. Tällöin eri oppiaineita voi yhdistää yrittäjyyskasvatukseen. Projekteissa pitäisi huomioida oppilaiden taidot ja antaa heidän itsensä ideoida, arvioida ja toteuttaa ne. Projektityöskentely tarkoittaa nimensä mukaisesti "eteen heittämistä". Projektilla pitää Leskisen (2000, 58) mukaan olla tavoite, idea ja toteutuksen suunnitelma sekä arviointi- ja palautteenantojärjestelmä. Opettajan tehtävänä on muodostaa projektista opiskelijalle jatkuva kehitystie. Projektio opiskelu koros-

taa opiskelijan itsenäistä otetta ja toiminnallisuutta ja on siksi hyvä yrittäjyyskasvatuksen muoto.

Ruskovaaran ym. tutkimuksen (Heinonen ym. 2011, 226) mukaan yrittäjyyskasvatusta toteutetaan eri asteen kouluissa hyvin paljon projekteina, joissa korostuvat sisältöjen sijaan käytetyt opetusmenetelmät. Tavallisimmin projekteja toteutetaan yhteistoiminnallisen oppimisen eri muotojen avulla. Projekteissa korostuu oppijan rooli ja sisäinen yrittäjyys.

Projektien toteuttamiseen liittyy Ruskovaaran ym. tutkimuksen mukaan (Heinonen ym. 2011, 232) kuitenkin käytännössä ongelmia. Näyttäisi siltä, että opettajat harvoin integroivat projekteja omiin opetettaviin aineisiinsa ja osaksi jokapäiväistä opetustyötä. Projekteja tehdään silloin tällöin esimerkiksi juhlien yhteydessä. Monesti projektit myös liittyvät yrittäjyyskursseihin, jolloin niihin pääsevät osallisiksi vain harvat opiskelijat.

Työssäoppiminen

Työssäoppiminen tarkoittaa opiskelijan omaan osaamiseen, kokemukseen ja työpaikkaohjaajan ja oppilaitoksen opettajan ohjaukseen perustuvaa työympäristössä ja työyhteisössä tapahtuvaa oppimista (Räkköläinen, Uusitalo 2001, 26). Työssäoppiminen on siis ammattiaineiden opiskelua ja oppimista käytännössä työpaikoilla ja aidoissa työympäristöissä.

Ammatillisissa oppilaitoksissa kaikkiin tutkintoihin sisältyy vähintään 20 opintoviikkoa eli vähintään puoli vuotta työssäoppimista. Näin kaikki ammatillisen opetuksen opiskelijat saavat perustiedot yritystoiminnasta ja valmiuksia toimia yrittäjämäisesti myös toisen palveluksessa. Työssäoppiminen toteutetaan tavallisesti ilman työsuhdetta ja palkkaa. Työssäoppimista säätelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta. Työssäoppimista ohjaavat myös keskusjärjestöjen suositukset ja alakohtaiset työehtosopimukset. (Tonet 2012.)

Työssäoppimisen tavoitteena on, että opiskelija oppii osan tutkintoonsa sisältyvistä ammatillisista valmiuksista työskentelemällä käytännön työelämässä. Työssäoppimisen kautta koulutus lähenee työelämän vaatimuksia, yritysten rekrytointityö helpottuu ja nuoret opiskelijat pääsevät helpommin työelämään. Opiskelijalle pyritään antamaan kokonaisvaltainen kuva työstä ja mahdollisuus oppia tekemällä. Työssäoppiminen on työharjoittelua kehittyneempää ja tavoitteellisempaa oppimista. Työssäoppimiseen kuuluvat myös palautekeskustelut, joissa opiskelija saa ja antaa myös itse arvion edistymisestään. (Tonet 2012.)

Opiskelujaksoilla eri työpaikoissa opiskelijalla on usein mahdollisuus kokeilla erilaisia työpaikkoja, näyttää osaamistaan työpaikoilla ja löytää omia vahvuuksiaan. Työssäoppimisessa heikomminkin menestynyt opiskelija voi osoittautua tarmokkaakaksi ja tiedonhaluiseksi. Hän saattaa saada uutta intoa opiskeluun positiivisten työelämäkokemusten kautta. Jakso usein myös kasvattaa opiskelijan vastuuntuntoa ja itsenäistymistä. (Räkköläinen, Uusitalo 2001, 66 – 67.)

Työssäoppiminen yrittäjänä / TOY

Joissakin ammatillisissa oppilaitoksissa tarjotaan opiskelijoille mahdollisuutta suorittaa työssäoppimisjaksoja yrittäjänä. TOYn ideana on tarjota opiskelijoille mahdollisuus kehittää omaa yritystoimintaa opiskeluun kuuluvan työssäoppimisjakson aikana. Asiakas on tällöin aina oikea, jolle tehdään todellinen asiakastyö rahallista korvausta vastaan. TOYn voi suorittaa esimerkiksi koulun osuuskunnassa, omassa yrityksessä tai NY-yrityksessä. Ryhmässä on aina valmentaja ja opiskelijoita, jotka voivat olla useammalta eri ammattialalta. Jaksolla suoritetaan ammatillisia opintoja ja yrittäjyyteen liittyviä opintoja. Opiskelijat tapaavat toisiinsa valmennuspäivillä ja saavat vertaistukea. (Tuuri 2011, 186 – 187.)

TOY-malli haastaa oppijan ottamaan vastuun omasta oppimisestaan ja valmentajan antamaan vakan oppijalle. Malli asettaa lisäksi haasteita myös oppimisympäristölle, rakenteille ja aikataulutuksille (Tuuri 2011, 189 – 192). Malli sopii myös siis hyvin opiskelijoille, jotka ovat valmiita ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan. Tähän eivät ehkä vielä ole monet alle 20-vuotiaat kypsiä.

TOYta on pitkälti toteutettu toistaiseksi aloilla, jossa tuotetaan itse ja voidaan myydä konkreettista tuotetta. Esimerkiksi Loimaan ammatti- ja aikuisopistossa TOY-mallia on käytetty toistaiseksi lähinnä kulttuuri- ja hiusalalla. Näiltä aloilta todennäköisimmin muutenkin työllistytään yrittäjiksi. Mallia yritetään kuitenkin levittää myös muille aloille.

Nuori yrittäjyys / NY

Nuori Yrittäjyys ry tarjoaa yrittäjyyskasvatusta tukevia opinto-ohjelmia eri ikäisille nuorille. Ny on kehittänyt yrittäjyyskasvatuksen polun esiopetuksesta korkea-asteelle. Opinto-ohjelmat ovat käytännönläheisiä ja haastavat oppimaan oman toiminnan kautta. Tiimityöskentely, ongelmanratkaisu, omien ideoiden kokeilu ja toteuttaminen sekä vastuunottaminen omasta työstä, ovat mallin avaintekijöitä. Ammatilliselle toiselle asteelle Ny on kehittänyt 24 h –leirin. Se on vuorokauden kestävä kokonaisuus, jonka aikana nuoret tekevät erilaisia tehtäviä ja perustavat oman ideansa pohjalta kuvitteellisen yrityksen. Leirin vetävät aikaisemmin leirillä olleet ja koulutuksen saaneet nuoret toisille nuorille, mikä yleensä lisää nuorten innokkuutta. Leirillä sovelletaan interaktiivista ryhmäoppimista, joka kehittää vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja sekä ongelmanratkaisukykyä. Lisäksi intensiivisen työskentelyn tavoitteena on oppia asettamaan tavoitteita ja ottamaan vastuuta sekä omasta että ryhmän toiminnasta. (Nuori Yrittäjyys 2012.)

Lisäksi ammatillisella toisella asteella voidaan toteuttaa Vuosi yrittäjänä –ohjelmaa, jossa perustetaan lukuvuoden aikana rahalla toimiva miniyritys (NY-yritys). NY Vuosi yrittäjänä –ohjelmassa opiskelijat käyvät vuoden aikana läpi yrityksen kaikki vaiheet perustamisesta yrityksen lopettamiseen. Näin nuoret voivat kokeilla opittujen taitojen hyödyntämistä käytännössä. Ohjelman tavoitteena on työelämätaitojen ja yrittäjämäisen asenteen ja toimintatavan oppiminen. (Nuori Yrittäjyys 2012.)

Harjoitusyritys

Helsinki Business Collegessa sekä merkonomi- että datanomiopiskelijat perustavat ensimmäisenä lukuvuonna harjoitusyrityksen. Lisäksi toisen vuoden merkonomiopiskelijoiden opintoihin kuuluu paljon oppimista harjoitusyritysympäristössä. Pakollisen opintojakson laajuus on 4 – 5 opintoviikkoa. (Suomen yrittäjät 2012.)

Harjoitusjaksolla ei ole lainkaan perinteistä luokkaopetusta, vaan oppiminen tapahtuu toimistoympäristössä ja kytkeytyy yritystoimintaan. Samalla opiskellaan myös muun muassa markkinointia ja taloushallintoa. Opiskelijaryhmä jaetaan kahteen. Kumpikin puolikas perustaa oman yrityksen. Yritys perustetaan kuten oikea yritys ja se toimii muuten kuten oikea yritys paitsi että oikea raha ja tavara ei vaihda omistajaa. (Suomen yrittäjät 2012.)

Yrittäjyyskoulu ja yhteisöllinen oppiminen

Sekä Keski-Suomessa, Jyväskylän koulutuskuntayhtymän oppilaitoksissa että Rovaniemellä, Lapin ammattiopistossa tarjotaan yrittäjyysopintoja kaikkien alojen opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneita yrittäjyydestä. Molemmissa on käytössä yrittäjyyskoulu. (Suomen yrittäjät 2012.)

Lapin ammattiopistossa yrittäjyyskoulussa yrittäjyysopintoja on yhteensä 20 opintoviikkoa. Yrittäjyyskouluun haetaan heti opintojen alussa. Jotta pääsisi opiskelemaan yrittäjyyskouluun, pitää suunnitelmissa olla yrittäjänä toimiminen opintojen jälkeen. (Lapin ammattiopisto 2012.)

Jyväskylän koulutuskuntayhtymän oppilaitoksissa yrittäjyyttä opetetaan kaikille opiskelijoille pakollisena 3 – 5 opintoviikkoa. Näiden opintojen on tarkoitus antaa yleiskuva yrittäjyydestä ja sen mahdollisuuksista. Tämän jälkeen halukkaat voivat valita lisää yrittäjyysopintoja ja perustaa yrityksiä. Koulutuksessa on kaikkiaan neljä vaihetta ja siitä käytetään nimitystä Y4-prosessi. Lyhenne tulee sanoista yrittäjyys, ylös, yhteiskunnassa, yhteistyöllä. (Jyväskylän koulutuskuntayhtymä 2012.)

Jyväskylän tiimiakatemian perustaja, Johannes Partanen on ottanut käyttöön kokemuksellisen oppimisen, jossa tuetaan opiskelijoiden persoonallista ja sosiaalista kasvua ja lisätään ihmisen omaa itsetuntemusta. Yhteisöllinen oppiminen on aktiivista oppimista, jossa oppija ottaa vastuuta omasta oppimisestaan. Oppija asettaa tavoitteita oppimiselleen ja suunnittelee ja tarkkailee omaa oppimisprosessiaan saavuttaakseen valitsemansa tavoitteet. Yhteisöllisessä oppimisessä keskeinen opiskelutapa on toiminnallinen oppiminen, jossa ryhmä ihmisiä työskentelee aitojen ongelmien kimpussa ja oppii samalla. Jyväskylän tiimiakatemiassa oppiminen tapahtuu yhteisöllisesti, tiimeissä ja tiimiyrityksissä. (Partanen 2009, 17.)

Yhteisöllisessä oppimisessä opettajat eivät enää opeta, vaan valmentavat ja opiskelijoita innostetaan uskaltamaan ja ottamaan vastuu omasta oppimisestaan. Oppilaitoksissa tehdään yhdessä ja käytännössä. Opiskelijat saavat itse rakentaa uudenlaisia oppimisympäristöjä, kuten osuuskuntia. Osuuskuntia onkin perustettu jo useisiin ammatillisiin oppilaitoksiin kuten Loimaalle. (Tuuri 2011, 23.)

Monissa isoissa oppilaitoksissa on alettu toteuttaa yhä enemmän toiminnallista oppimista. Esimerkiksi Espoon seudun koulutuskuntayhtymä, Omnia aloitti elokuussa 2011 uuden yksikön, InnoOmnian. InnoOmnia on kädentaitajien, palveluyritysten, opiskelijoiden ja valmentajien monialainen osaamiskeskus. Uusissa tiloissa, InnoOmnian LUOVIVA-yritysvirittimessä eri alojen opiskelijat valmentautuvat työelämään ja yrittäjyyteen yhteistyössä yrittäjien ja työnantajien kanssa. (Innoomnia 2012.) InnoOmnia toimii työnantajana ja työssäoppimispaikkana ja opiskelijat palvelevat asiakkaita sekä hoitavat markkinointia (Ojala 2012, 20). Vastuu on siis hyvin pitkälti opiskelijoilla itsellään, ei opettajilla.

Alla olevassa Jyväskylän koulutuskuntayhtymän mallissa on yhdistetty muista malleista parhaita paloja. Jyväskylän mallissa yrittäjyyskasvatus on huomioitu koko opiskeluajan ja lisäksi sen jälkeen. Myös teemat ja tavoitteet ovat selkeitä. Yrittäjyyskoulussa kaikki opiskelijat suorittavat vähintään 5 opintoviikkoa (ov) yrittäjyysopintoja ja voivat halutessaan valita niitä 29 ov:a. Ensimmäisenä vuonna keskitytään sisäiseen yrittäjyyteen. Toisena lukuvuonna halukkaat perusta-

vat NY-yritykset ja kolmantena vuonna liitytään osuuskuntaan, missä TOY:n kautta käynnistellään oikeaa yritystoimintaa. Yrittäjäyyskoulun voi halutessaan suorittaa myös kahdessa vuodessa.

Taulukko 1: Jyväskylän koulutuskuntayhtymän malli (Jyväskylän koulutuskuntayhtymä 2012)

	1. vuosi = Varikko	2. vuosi = Lämmitte- lyajot	3. vuosi = Ajot	Valmistumisen jälkeen = Ruutulippu
Yrittäjyyden muoto	Sisäinen	Sisäinen ja ulkoinen	Siirtymävaihe	Ulkoinen
Kantava teema	Moottorin lämmitys "Mitä yrittäjyys on?"	Kaasujalkaa kutittaa "Oma firma."	Moottori käynnistyy "Onko minussa yri- tystä?"	Täysi vauhti päällä "Olen yrittäjä!"
Yritys	-	NY –opiskelijayritys	Osuuskunnassa "juniorina"	Oma yritys / Osuuskunnassa "seniorina"
Kehityskoh- teet ja harjoi- tettavat tai- dot	Oma-aloitteisuus Asiakkaan koh- taaminen Omien kehittymis- tarpeiden tiedos- taminen Ammatti- identiteetin kehit- täminen	Liikeidean kehittä- minen Liiketoiminnan turvallinen kokeile- minen Ensimmäisten asi- akkuuksien hank- kiminen Ensimmäisten kau- pallisten tuotteiden kehittäminen Yrittäjyystaitojen vahvistaminen	Yrittäjäidentiteetin kehittäminen Liiketoiminnan turvallinen harjoitta- minen Liiketoimintaverkos- tojen rakentaminen Itsensä johtaminen	Itsensä työllistä- minen yrittäjänä Tuotteistaminen Verkostojen rakentaminen Yrittäjänä kas- vaminen

Opiskelu- muoto (esi- merkkejä)	Kaikille pakolliset yrittäjyysopinnot 5 ov (yritysvierailuja, messut yms.) Ammattitaitoa täydentävät opin- not 4 ov (leiri, projekteja) Integrointi ammatil- lisiin opintoihin, esim. asiakaspal- velu ja TOP	Yrittäjyysopinnot Yrittäjyys 10 ov Työssäoppiminen Integrointi ammatil- lisiin opintoihin	Yrittäjyysopinnot Yritystoiminta 10 ov Työssäoppiminen yrittäjänä Integrointi ammatilli- siin opintoihin	Jatko-opinnot, esimerkiksi Yrit- täjän ammattitut- kinto
--	--	---	---	---

3.3.8 Yrittäjyyskasvatus Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymässä

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymällä on yhteinen opetussuunnitelma, jossa yrittäjyyskasvatus on otettu mukaan omaksi kohdaksi:

Yrittäjyyden edistäminen, sisäinen yrittäjyys ja nuorten kasvattaminen yrittäviksi ovat LSKKY:n järjestämän koulutuksen tärkeitä sisältöjä ja niiden edistäminen tulee ottaa huomioon opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yrittäjyyttä voidaan edistää erityisesti työssäoppimisessa, opettajien työelämäjaksoilla, erilaisilla tapahtumilla ja hankkeilla. Opetussuunnitelmia kehitetään yhteistyössä työelämän kanssa ja yrittäjyyttä vahvistetaan niissä eri oppiaineisiin sisällytettynä. Oppilaitosten ja työelämän suhteita kehitetään jatkuvasti siten että se parantaa opiskelijoiden yritystoiminnan tuntemusta. (Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä 2011.)

Eri yksiköissä yrittäjyyskasvatusta toteutetaan hieman eri tavoin. Malleja on kuitenkin alettu yhtenäistää ja hyviä käytänteitä levittää. Kaikissa kouluissa on runsaasti työssäoppimista, millä varmistetaan tiiviit yhteydet yrityselämän kanssa.

Yksiköt ovat kaikki mukana myös HOPE-hankkeen myötä tuomassa käytäntöön yhteisöllistä oppimista.

Loimaan ammatti- ja aikuisopistossa on kokeiltu erilaisia yrittäjyyskasvatuksen malleja. Esimerkiksi liiketalouden opiskelijat toteuttavat erilaisia, ideoimiaan projekteja ja tapahtumia. Syksyllä 2011 liiketalouden opiskelijat järjestivät Hyvinvointimessut ja ovat useampana vuonna olleet yhdessä ammattikorkeakouluopiskelijoiden kanssa järjestämässä Loimaan messuja. Lisäksi liiketalouden opiskelijat osallistuvat myös Nuori Yrittäjyys 24 h-leirille, josta kerroin työssäni aiemmin. Joinain vuosina on kokeiltu myös NY Vuosi Yrittäjänä toimintaa, mutta edellisenä lukuvuonna opiskelijat eivät halunneet kokeilla tätä mahdollisuutta.

Loimaalla eri alojen opiskelijoilla on myös mahdollisuus liittyä osuuskuntaan ja työssäoppimista on mahdollista suorittaa yrittäjänä. Erityisesti kulttuuri- ja hiusalanopiskelijat ovat olleet tiiviisti mukana osuuskuntatoiminnassa ja kampaajaopiskelijoilla on ollut mahdollisuus esimerkiksi kokeilla kesäyrittäjyyttä koulun kampaamossa.

Myös Uudenkaupungin ammatti- ja aikuisopisto Novidassa toteutetaan erilaisia yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä. Esimerkiksi keväällä 2012 eri alojen opiskelijat järjestivät kaupunkiin Elämän Kevät –hyvinvointitapahtuman. Samoin kuin Loimaalla niin myös Uudessakaupungissa on pidetty hyviksi tapahtumiksi todettuja Nuori Yrittäjyys 24 h –leirejä.

Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen eri yksiköissä on kuitenkin paljolti kiinni opettajista. Se miten kukakin opettaja haluaa käytännössä toteuttaa yrittäjyyskasvatusta vaihtelee aloittain ja yksilöittäin. Hyviä käytänteitä on koulutuskuntayhtymässä jaettu, mutta lähinnä saman alan opettajien kesken. Käytänteitä olisi hyvä levittää myös eri alojen välillä.

Yrittäjyyskasvatus Liedon ammatti- ja aikuisopistossa lukuvuonna 2011 - 2012

Lukuvuonna 2011 - 2012 Liedon ammatti- ja aikuisopisto teki yhteistyötä yritysten kanssa työssäoppimisen, neuvottelukuntatyöskentelyn ja yritysvierailujen

sekä muiden Liedon yrittäjien yhteistyön kautta. Nuoret ovat yleensä saaneet hyvin työssäoppimispaikkoja. Työssäoppiminen on todettu hyväksi tavaksi oppia uusia taitoja ja yrityselämän pelisääntöjä myös Liedon ammatti- ja aikuisopistossa. Työssäoppimisella halutaan tukea myös nuorten työllistymistä. Kolmannen vuoden työssäoppimisjakso onkin ajoitettu kevään viimeiselle jaksolle, jolloin opiskelijoilla on mahdollisuus jatkaa työssä heti opintojen päätyttyäkin. Työssäoppimista onkin yleisesti kasvatettu pakollisesta 20 opintoviikosta 25 – 30 opintoviikkoon. Esimerkiksi merkonomiopiskelijat ovat työssäoppimassa yhteensä 30 opintoviikkoa.

Liedon ammatti- ja aikuisopistossa on kaikilla aloilla ammatilliset neuvottelukunnat. Ne kokoontuvat säännöllisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa ja muodostuvat alan opettajista, opiskelijajäsenistä ja alan yritysten edustajista. Neuvottelukunnissa keskustellaan alojen opiskelusta, tutkintojen sisällöistä sekä tulevaisuuden näkymistä ja tarpeista. Tavoitteena on, että opetussuunnitelmat vastaisivat alan muuttuvia tarpeita ja yhteistyö lisääntyisi yritysten kesken.

Joka alalla yrittäjäyyskasvatusta toteutetaan hieman eri tavoin. Esimerkiksi rakennus- ja sähköalan opiskelijat tekevät paljon käytännön harjoituksia oikealla rakennustyömaalla. Liiketalouden opiskelijat taas ovat toteuttaneet erilaisia projekteja ja tapahtumia. Kokeilin itse keväällä 2012 ensimmäistä kertaa projektimuotoista opiskelua. Yhtenä osana tuoteneuvonnan kurssia opiskelijat toteuttivat kaikki pienimuotoisen tuote-esittelyn tai muun ideoimansa tapahtuman. Esimerkiksi yksi viiden hengen tiimi suunnitteli ja toteutti koulullemme luokkien välisen salibandyturnauksen. Annoin kurssin toteutuksessa mahdollisimman paljon valtaa ja vastuuta opiskelijoille.

Toinen hyvä esimerkki jo toteutetuista tapahtumista on myös ensimmäisen ja toisen vuoden merkonomiopiskelijoiden suunnittelema ja toukokuun lopussa 2012 toteuttama monikulttuurinen tori. Tapahtumaa koordinoi visuaalisen markkinoinnin opettaja Anna-Maija Lassila. Hän korostaa yhteisöllisen tiimioppimisen ja projektien merkitystä: ”Opiskelijat saavat ottaa projektityöskentelyssä vastuuta ja oppivat näin mielestäni parhaiten. Myös virheet opettavat ja opettavat oikeita ongelmanratkaisutaitoja.”

Kuva 1: Liedon ammatti- ja aikuisopiston monikulttuurinen tori oli menestys (Liedon ammatti- ja aikuisopisto 2012)

Liedon ammatti- ja aikuisopisto tekee yhteistyötä paitsi Liedon niin myös Varsinais-Suomen yrittäjien kanssa. Olemme mukana Turun seudun itäisten kuntien Yes-yrittäjyyskasvatustiimissä kehittämässä kuntien välistä yhteistyötä ja mahdollisesti aloittamassa esimerkiksi Lietoon yrittäjyyskasvatuspolkua eri koulutusasteille. Tiimissä vaihdetaan ajatuksia ja hyviä käytänteitä yrittäjyyskasvatuksesta.

Lisäksi koulumme on mukana HOPE-hankkeessa. Aloitin itse yhteisölliseen oppimiseen tähtäävän HOPE-valmennuksen syksyllä 2011. Myös visuaalisen markkinoinnin opettaja on suorittanut HOPE-valmennuksen ja vie nyt oppimiaan ajatuksia käytäntöön. Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymän kahdesta muusta oppilaitoksesta on liiketalouden opettajat mukana samassa valmennuksessa. Olen itse havainnut vuoden koulutuksen jälkeen olevani rohkeampi kokeilemaan erilaisia opetustapoja ja antamaan vastuuta oppimisesta ja riskinottamisesta myös opiskelijoille. Valmennuksen jälkeen opiskelijat ovat toteuttaneet pieniä projekteja ja tiimitöitä.

Olemme myös käyneet kaupan alan yrityksissä tekemässä pieniä projekteja ja niin sanotusti ”oikeita töitä”. Mutta opiskelijoiden aktivoiminen itse tekemiseen ja vastuunottamiseen on haasteellista. Tuntuu, että monesti nuorille opiskelijoille on helpompaa ja turvallisempaa pysyä luokkatilassa ja tehdä mitä opettaja käskää.

Liedon ammatti- ja aikuisopistossa tarjottiin lukuvuonna 2011 – 2012 valinnaisena kahden opintoviikon jaksona kaikkien alojen opiskelijoille yritystoimintaa. Kurssi oli tarkoitettu toisen vuoden opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneita yritystoiminnasta. Kurssilla oli tarkoitus tehdä liiketoimintasuunnitelma yrityksen toiminnan aloittamista varten. Kurssia ei kuitenkaan toteutettu, koska kiinnostuneita oli vain muutama.

Lisäksi oppilaitoksessa tarjottiin keväällä 2012 mahdollisuutta aloittaa TOY-valmennus ja työssäoppimista yrittäjänä. Opiskelijoille markkinoitiin TOY:a mahdollisuutena kokeilla siipiään ja ansaita rahaa työssäoppimisjaksolla. Infotilaisuuteen tuli parikymmentä kiinnostunutta opiskelijaa, mutta hakukaavakkeen palautti ainoastaan yksi opiskelija. Kaavakkeeseen nuoren olisi pitänyt itse selvittää esimerkiksi työssäoppimisjaksonsa kesto ja sisältöä. Muutaman kyselyni perusteella nuorten mielestäni TOY on heille liian työläs ja hankala vaihtoehto.

Näemme myös harjoitusyrityksen tai yrittäjyyskoulun vaihtoehtoina tällä hetkellä vaikeina toteuttaa. Harjoitusyritys olisi varmasti muuten kokeilemisen arvoinen, mutta Liedon ammatti- ja aikuisopistossa ei ole tällä hetkellä riittävästi tiloja, joita voitaisiin muuttaa oikeaa yritystoimintaa vastaaviksi. Yrittäjyyskouluun haakeutuvat opiskelijat, joilla suunnitelmissa on jo yrityksen perustaminen. Tämä malli ei mielestäni ole hyvä, jos tarkoituksena on opettaa jokaiselle opiskelijalle tärkeää sisäistä yrittäjyyttä. Varsinkaan Rovaniemen malli ei ole käyttökelpoinen Liedon ammatti- ja aikuisopistolle, koska koulumme on pieni ja opiskelijoita, jotka tietävät jo koulutuksen alkaessa haluavansa edes joskus perustaa yrityksen on vain muutamia.

3.3.9 Yrittäjyyskasvatus Euroopassa

Yrittäjyyskasvatukseen on herätty Euroopassa 2000-luvulla, jotta pysyisimme kilpailukykyisinä kovassa, globaalissa kilpailussa. Eurooppa tarvitsee lisää uusia yrittäjiä ja innovaatioita. Euroopan unioni ja komissio tukevat yrittäjyyttä. Yrittäjyys on keskeisessä osassa Euroopan komission Eurooppa 2020 strategiasa. EU:n tavoitteena on älykäs kasvu osaamista ja innovointia vahvistamalla. Komission raportin perusteella tämä tapahtuu esimerkiksi koulutuksen laatua parantamalla ja yrittäjyyttä edistämällä ja tukemalla. (Euroopan komissio 2010.)

Euroopan komission tutkimuksen mukaan yrittäjyyskasvatusta edistetään yhä enemmän useimmissa Euroopan maissa. Kahdeksan maata tai aluetta (Tanska, Viro, Liettua, Alankomaat, Ruotsi, Norja, Wales ja Belgian flaaminkielinen osa) on käynnistänyt erityisiä strategioita yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi, kun taas muut 13 maata (Itävalta, Bulgaria, Tšekki, Suomi, Kreikka, Unkari, Islanti, Liechtenstein, Puola, Slovakia, Slovenia, Espanja ja Turkki) sisällyttävät yrittäjyyskasvatuksen osaksi kansallisia elinikäisen oppimisen, nuorisoasioiden tai kasvustrategioitaan. Puolet Euroopan maista on tekemässä koulutusuudistuksia ja vahvistaa yrittäjyyskoulutuksen asemaa. Toisen asteen koulutuksessa puolet maista sisällyttää yrittäjyyden pakollisiin oppiaineisiin, esimerkiksi talous- ja yhteiskuntatieteisiin. Kahdessa maassa (Liettuassa ja Romaniassa) yrittäjyyttä opetetaan omana pakollisena oppiaineenaan. (Euroopan komissio 2012.)

Monissa Euroopan maissa nuoret kärsivät työttömyydestä, vaikka heidän pitäisi olla sosiaalisia, joustavia, koulutettuja ja taitavia. Blokker ja Dallago (2008, 116) huomasivat tutkiessaan entisiä sosialistisia Itä- ja Keski-Euroopan maita, että liiketaloudellisella koulutuksella on kuitenkin suuri merkitys nuorten työllistymiseen ja yrittäjyyteen. Erityisen hyvän esimerkin he löysivät Kroatiasta, missä valtio on tukenut nuoria yrittäjiä eri tavoin 2000-luvulla. Yrittäjyyteen koulutetaan, nuorten yritystoiminnan aloittamista tuetaan, nuoret saavat korkotukea ja nuorille käsityöläisille on oma ohjelma. (Blokker, Dallago 2008, 232.)

Itävallassa yrittäjyyskasvatusta on tehty jo pitkään eri kouluasteilla. Vastuun antaminen opiskelijoille on lisännyt yrittäjämäistä asennetta. Siellä erityisesti

Nuori Yrittäjyys –kilpailuun osallistuneet toisen asteen opiskelijat alasta huolimatta ovat perustaneet omia yrityksiä. Silti yrittäjyys ei ole useimmilla toisen asteen opiskelijoilla päällimmäisenä vaihtoehtona valmistumisen jälkeen. Teknisten alojen opiskelijat kuitenkin aloittavat yritystoiminnan todennäköisemmin jossain vaiheessa elämäänsä kuin esimerkiksi liiketalouden opiskelijat. Silti liiketalouden opiskelijoilla on opetussuunnitelmissa eniten yrittäjyyskasvatusta. (Frank, Korunka, Lueger & Mugler 2005.)

Pihkalan ym. mukaan (Heinonen ym. 2011, 23) Norjan yrittäjyyskasvatusta linjaava strategia on monilla tavoin edelläkävijä. Norjan strategiassa kuvataan tulevaisuuden haasteiksi yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen lisääminen eri koulutusasteilla, yrittäjyyden maantieteellisen tasa-arvon levittäminen ja yrittäjyyden arvon vahvistaminen avainhenkilöiden (opettajat, opiskelijat ja oppilaitoksen johto) keskuudessa. Norjassakin siis on ongelmana alueelliset erot yrittäjyyskasvatuksen käytännön toimissa.

Myös Iso-Britanniassa on pitkään kehitetty yrittäjyyskasvatusta. Esimerkiksi Euroopan johtava Warwickin kauppakorkeakoulu on levittänyt yrittäjyyskasvatuksen hyviä käytänteitä. He ovat kouluttaneet satoja eri asteiden ja aineiden opettajia lähinnä Rotherhamin alueella. Yliopiston ohjelma "Are you ready?" voitti Iso-Britannian palkinnon yrittäjyyden tukemisesta vuonna 2011. He haluavat inspiroida ja jakaa tietoa kaikkien käyttöön. Keväällä 2012 he aloittivat kiertueen myös muualle Iso-Britaniaan teemalla "Oletko valmis", "Are you ready?". (RotherhamReady 2012.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TULOKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää erilaisia yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä ja tehdä niiden pohjalta Liedon ammatti- ja aikuisopistolle yrittäjyyskasvatuksen toteutussuunnitelma, jonka voisi viedä käytäntöön ainakin osittain jo lukuvuonna 2012 – 2013. Etsin hyviä tapoja opettaa yrittäjyyttä pienessä, noin 200 opiskelijan koulussa, joissa opiskelijat ovat nuoria, noin 16 – 18-vuotiaita. Lisäksi työn tavoitteena oli oppia ymmärtämään syvällisesti yrittäjyyskasvatusta ja sen toteuttamisen vaihtoehtoja erityisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa ja tuoda yrittäjyyskasvatus osaksi Liedon ammatti- ja aikuisopiston jokapäiväistä toimintaa.

Toteutin opinnäytetyöhöni kuuluvan tutkimuksen sekä laadullisena että määrällisenä. Keräsin aineistoa sekä kirjoitetuista dokumenteista että vapaamuotoisista teemahaastatteluista. Lisäksi osallistuin Loimaan ammatti- ja aikuisopiston NY 24 h –leirille. Havainnoin leiriläisten toimintaa ja keräsin palautteen leiriosallistujilta. Järjestin myös Liedon ammatti- ja aikuisopistolla eri alojen opettajille yrittäjyyskasvatusaiheisen ryhmäkeskustelun.

Tein kahdeksan teemahaastattelua Hope-valmennuksen yhteydessä keväällä 2012. Haastateltavat ovat ammatillisen toisen asteen opettajia kuudesta eri koulutuskuntayhtymästä ja kuudelta eri alalta. Heillä oli opetuskokemusta keskimäärin 17 vuotta. Haastatteluista tehtiin muistiinpanot, jotka purettiin ja analysoitiin jälkikäteen.

Haastattelurunkoa pohtiessani koin ongelmaksi arvioida kysymysten selvyyttä ja haastattatteluaikaa. Tämä ei kuitenkaan pitäisi vaikuttaa tuloksiin, koska pystyin selventämään kysymyksiä haastattelun aikana. Haastattelut kestivät 15 – 30 minuuttia. Teemahaastattelurunko on liitteessä 1.

Osallistuin Loimaan ammatti- ja aikuisopiston ensimmäisen vuoden merkonomiopiskelijoiden 13. – 14.9.2012 Nuori Yrittäjyys 24 h –leirin valvontaan ja toteutukseen. Tein leirillä havaintoja ja tein leirin jälkeen osallistujille palaute-

kyselylomakkeen. Leirin ohjaava opettaja kertoi palautteen tulevan tutkimuskäyttöön. Hän jakoi lomakkeet leirin osallistujille viikko leirin jälkeen. Opiskelijat vastasivat kyselyyn oppitunnin aikana. Tutkimuksessa käytetyssä kyselylomakkeessa oli sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Kolme ensimmäistä kysymystä kartoittivat opiskelijoiden taustaa: sukupuoli, ikä ja aikaisempi osallistuminen vastaavalle 24 h -leirille.

Lomakkeessa oli 15 kysymystä, joista 7 oli avoimia. Lomake suunniteltiin niin, että se on nopea ja helppo täyttää, jotta mahdollisimman moni vastaisi. Avoimet kysymykset olivat mahdollisimman helposti ymmärrettäviä eikä niihin odotettu pitkiä vastauksia. Opiskelijat kirjoittivat vastauksensa lomakkeeseen varattuun tilaan. Kyselyyn vastasi 15 opiskelijaa 22:sta. Vastausprosentti oli siis 68 %. Kyselylomake on liitteessä 2.

Järjestin Liedon ammatti- ja aikuisopistolla eri alojen opettajille yrittäjyyskasvatustaiheisen ryhmäkeskustelun 1.11.2012. Keskusteluun osallistui minun lisäksi kolme eri alojen opettajaa. Keskustelu kesti kaksi tuntia. Alustuksena kerroin aikaisempia tutkimustuloksia ja lyhyesti erilaisia yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä, joita toteutetaan ammatillisella toisella asteella. Tämän jälkeen ryhmä keskusteli vapaasti aiheesta. Tein keskustelusta muistiinpanoja.

4.1 Opettajien haastattelujen tulokset

Luin haastattelujen muistiinpanot muutamaan kertaan ja pohdin esiin nousseita asioita. Tein muistiinpanot löydöksistä eli päälinjoista, yhteneväisyyksistä ja eroavaisuuksista. Etsin haastatteluista vastauksia tutkimuskysymyksiin ja muita esille nousevia, kiinnostavia asioita.

Purin tutkimuskysymysten vastaukset ja muut kiinnostavat näkemykset yksittelen Excel-taulukoon, kunkin haastateltavan vastaukset allekkain. Pienen aineiston vuoksi erillisiä ristiintaulukointeja ei tehty, ja allekkain olevista vastauksista pystyi heti näkemään yhteneväisyydet ja ääritapaukset.

Yrittäjyyskasvatus käsitteenä

Suurin osa haastateltavista näki yrittäjyyskasvatuskäsitteen tarkoittavan enemmän sisäistä yrittäjyyttä. Kuuden haastateltavan kahdeksasta mielestä yrittäjyyskasvatus on enemmän oikeaa asennetta kuin varsinaista yrittäjyyttä. Erään haastateltavan sanoin: ”Yrittäjyyskasvatus on asennekasvatusta, omaehtoisuuden lisäämistä ja lisäksi yrittäjyysopintoja.”

Jämsän ammattiopiston Sanna Anttila määritteli käsitteen muita laajemmin: ”Yrittäjyyskasvatus on sekä sisäistä että ulkoista yrittäjyyttä. Sisäistä on koko ammatillisen koulutuksen läpikäyminen. Tavoitteena on, että opiskelijoista tulisi sisäisesti yrittäviä, omatoimisia ja vastuullisia tiimipelaajia. Ulkoinen taas tarkoittaa, että hurahtaa yritystoimintaan esim. NY-toiminnan kautta tai perustaa oman firman.” Yhden opettajan mielestä yrittäjyyskasvatus on kasvatustieteen termi. Hän käyttää mieluummin sanaa yrittäjyys, mikä sisältää kuitenkin myös sisäisen yrittäjyyden.

Yrittäjyyskasvatuksen toteutusmallit

Kaikkien haastateltavien oppilaitoksissa toteutetaan yrittäjyyskasvatusta, mutta hieman eri tavoin. Kaikkien haastateltavien oppilaitoksissa oli tarjolla Nuori Yrittäjyys -toimintaa, mutta ei välttämättä kaikille aloille. Viidessä oppilaitoksessa on tarjolla lähes kaikille aloille NY 24 h –leirejä ja kuudennessakin leirit aloitetaan syksyllä 2012. Myös NY Vuosi Yrittäjänä –ohjelmaa toteutettiin tällä hetkellä neljässä eri oppilaitoksessa joko pakollisena tai valinnaisena. Yhdessä sitä oli tarjottu valinnaisena, mutta kurssi ei ollut toteutunut. Nuori Yrittäjyys mallit on esitelty luvussa 5.6.2 Erilaiset yrittäjyyskasvatuksen muodot.

Suurin osa haastateltavien oppilaitoksista oli suuria, yli tuhannen opiskelijan kouluja. Isoissa yksiköissä voidaan tarjota opiskelijoille enemmän valinnaisia opintoja ja vaihtoehtoja. Kooltaan ainoastaan Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymän Ammatti-instituutti lisäksi Osaran maaseutuopetusyksikkö vastaa kooltaan Liedon ammatti- ja aikuisopistoa. Sielläkin on alettu kiinnittää enem-

män huomiota yrittäjyyskasvatukseen ja NY Vuosi Yrittäjänä –ohjelma on juuri aloitettu. Lisäksi 24 h -leiri aloitetaan syksyllä 2012. Myös täällä NY-toimintaa pidetään hyvänä yrittäjyyskasvatuksen keinona. Opettajan visiona on saada vielä enemmän opiskelijat itse ideoimaan ja tekemään.

Kuusi opettajaa käyttää kurssien toteutuksessa erilaisten projektien toteutusta. Suurimmalla osalla haastateltavista projektit eivät kuitenkaan ole tavallisin tapa toteuttaa opetusta. Mutta Jämsän ammattiopiston ympäristöalan koulutusohjelmassa yli puolet opiskelusta tapahtuu projekteina. Opiskelijat saavat ideoida ja hoitavat itse myös toteutukset. Opiskelijat ovatkin järjestäneet esimerkiksi lasten festivaalit ja ohjelmaa hiihtolomaviikoille. Opettajan mielestä juuri tällainen opiskelijoiden itse tekeminen opettaa eniten nuoria. Hän muistutti myös, miten tärkeää on toiminnan jälkeen palautteen kerääminen ja reflektointi.

Yksi hyvä esimerkki yrittäjyyskasvatuksen erilaisista toteutuksista on Turun ammatti-instituutti. Isossa, lähes neljäntuhannen opiskelijan oppilaitoksessa toteutetaan eri aloilla paljon erityyppistä yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjyys on mainittu oppilaitoksen opetussuunnitelmissa. Asiakaslähtöisyys, sisäinen yrittäjyys ja yhteisöllisyys ovatkin oppilaitoksen keskeisiä arvoja. Oppilaitoksessa on panostettu varsinkin NY-toimintaan. Hiusalalla Turussa yrittäjyysopintoja on yhteensä kymmenen opintoviikkoa. Toisen vuoden opiskelijat osallistuvat 24 h –leirille ja kolmannen vuoden opiskelijat perustavat NY-yrityksen. Opiskelijat työskentelevät paljon koulun kampaamossa, missä voi myös harjoitella yrittäjyyttä kesälläkin.

Myös Turun ammatti-instituutin lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen koulutusohjelmassa opiskelevat lähihoitajaopiskelijat perustavat NY-yritykset. Alan opettaja piti tärkeänä, että myös lähihoitajaopiskelijat saavat harjoitella yritystoimintaa ja tavata jo koulussa oikeita asiakkaita ja toimia oikealla rahalla. Tämän lisäksi koululla toimii puuhapirtti, missä tavataan niin sanotusti oikeita asiakkaita eli hoidetaan pieniä lapsia ja järjestetään heille erilaista toimintaa.

Kolmessa oppilaitoksessa toimii jo opiskelijoiden osuuskunta ja yhteen se on perusteilla. Näissä oppilaitoksissa toteutetaan myös TOY-ohjelmaa eli työssä oppimista yrittäjänä yleensä kulttuuri- ja hiusaloilla. Tämä ohjelma vaatii kuitenkin opiskelijoilta paljon sitoutumista ja yleensä mukaan lähtevät opiskelijat ovatkin tosissaan suuntaamassa yrittäjiksi.

Eräässä oppilaitoksessa taloushallinnon merkonomiopiskelijat opiskelevat yritystoimintaa pakollisena myös sähköisen harjoitusyritystoiminnan kautta. Alan opettaja ei pitänyt tätä yhtä hyvänä vaihtoehtona kuin NY-toimintaa, koska pelimäinen toiminta ei ole yhtä innostava tapa oppia kuin itse tekeminen eikä opeta oikeaa asennetta ja vastuunkantamista yhtä tehokkaasti.

Parhaat yrittäjyyskasvatuksen käytännöt

Kuusi kahdeksasta opettajasta piti NY-toimintaa ja erityisesti ainakin 24 h -leirejä suositeltavana vaihtoehtona myös Liedon ammatti- ja aikuisopistolle. Perusteluna sanottiin esimerkiksi, että NY-toiminta on helppo toteuttaa ja se aktivoi opiskelijoita. Leiri innostaa opiskelijoita kokeilemaan ja tekemään.

Viisi kahdeksasta opettajasta suositteli NY-toiminnan lisäksi muuta opiskelijoita aktivoivaa toimintaa esimerkiksi erilaisia projekteja ja tapahtumia. Erään opettajan sanoin: ”Projekteissa opiskelijat innostuvat ja ottavat itse vastuuta”. Eräs opettaja sanoi jopa, että projektit ja tapahtumat opettavat opiskelijoita eniten.

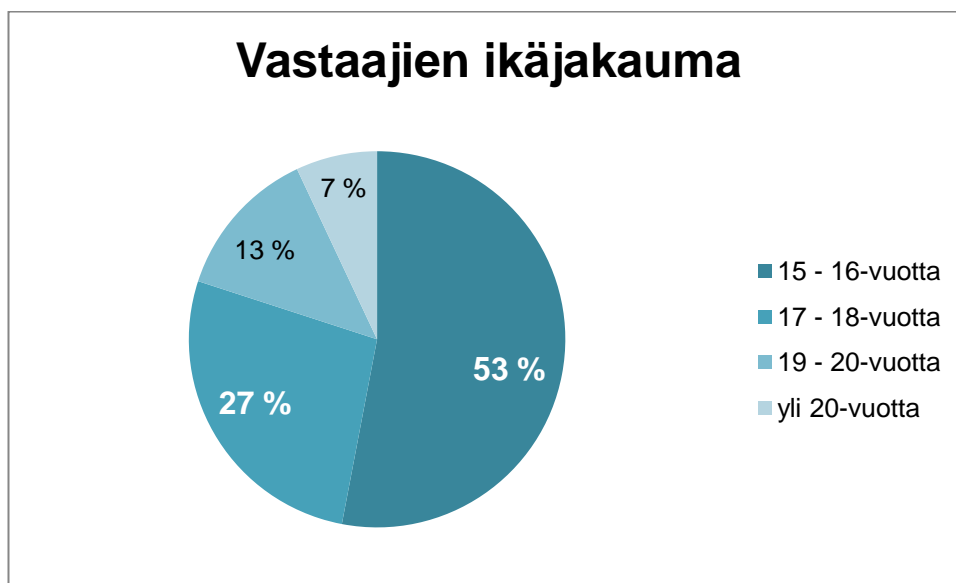
4.2 Loimaan 24 h –leirin opiskelijoiden havainnoinnin ja palautekyselyn tulokset

Loimaan ammatti- ja aikuisopiston Nuori Yrittäjyys 24 h –leirille osallistui 22 opiskelijaa. Havaintojeni perusteella osallistujat olivat erittäin aktiivisia ja toimeilaita. Suurimmalla osalla asenne leiriä kohtaan näytti olevan positiivinen, vaikka välillä väsymys painoikin silmää. Suurin osa osallistujista näytti myös kantavan vastuuta ja osallistuvan leiritehtäviin aktiivisesti. Oli hienoa huomata miten jokainen tiimi kehitti jonkin ainutlaatuisen, luovan liikeidean. Erityisesti loppuhui-

pennuksessa eli liikeideoiden esityksissä osallistujat olivat yllättävän pirteitä, osasivat esiintyä ja kertoivat ideansa myyvästi ja innostavasti.

Palautekyselylomakkeen palautti 15 opiskelijaa. Kirjasin opiskelijoiden vastaukset yksitellen Excel-taulukkoon, kunkin lomakkeen vastaukset allekkain. Vastauksen käsittelyä helpottaakseni annoin joillekin vastauksille numerokoodeja. Esimerkiksi vastaajan ikä merkittiin siten, että 15 – 16-vuotta oli numero yksi, 17-18-vuotta numero kaksi, 19-20-vuotta numero kolme ja yli 20-vuotta numero neljä. Avointen kysymysten vastauksen kirjoitettiin sanasta sanaan.

Vastaajista suurin osa (13 vastaajaa) ei ollut ennen osallistunut vastaavalle 24 h –leirille. Suurin osa vastaajista, 73 %, oli tyttöjä ja yhtä lukuunottamatta kaikki olivat alle 20-vuotiaita. Seitsemän opiskelijaa (53 %) oli 15 – 16 –vuotiaita, neljä oli 17 – 18 –vuotiaita ja kaksi 19 – 20 –vuotiaita.

Kuvio 5: Kyselylomakkeen täyttäneiden ikäjakauma

Leiriohjelmaa pidettiin yleisesti hyvänä. Kun kysyttiin mitkä tehtävärastit olivat erityisen hyviä tai opettavaisia, niin vastaukset hajosivat. Seitsemän vastaajan mielestä lähes kaikki tehtävät olivat mukavia. Kahden mielestä myyntitehtävä oli erityisen hyvä ja kahden mielestä hintatehtävä. Eräs vastaaja korosti, että toiminnalliset tehtävät olivat erityisen hyviä: ”Hyviä tehtäviä oli toiminnalliset. Pelkkä miettiminen on tylsää, eikä jää mieleen.” Kolme vastaajaa kiitti ohjelmassa

erityisesti ryhmän yhdessäoloa. Erään opiskelijan sanoin: ”Kivaa oli yhteishenki kaikkien välillä tehtävissä.” Kysymykseen, mistä et pitänyt leirin ohjelmassa, suurin osa vastaajista ei osannut vastata kehitettävää. Ainoastaan viisi opiskelijaa ei pitänyt jostain leirin ohjelmassa. Vastaukset hajosivat ja kehittämisideat olivat yksittäisiä. Esimerkiksi yksi opiskelija ei pitänyt aamun esityksestä, koska oli väsynyt. Ohjelma sai vastaajilta arvosanan 2,4 (asteikko 1 – 3).

Myös leirin aikataulua pidettiin yleisesti hyvänä. Aikaa tehtävien tekemiseen oli yleensä riittävästi, paitsi kahden opiskelijan mielestä esityksen tekemiseen olisi pitänyt varata enemmän aikaa. Viiden vastaajan mielestä leirin olisi voinut aloittaa ja lopettaa aikaisemmin.

Suurin osa (73 %) leiriläisistä vastasi käsityksensä yrittäjyydestä muuttuneen leirin aikana, kaksi kertoi käsityksen muuttuneen osittain ja kahden käsitys ei muuttunut. Monille muutoksen kuvaaminen oli vaikeaa, mutta seitsemästä vastauksesta voi päätellä käsityksen muuttuneen positiivisempaan suuntaan:

- ”Se voisi olla mielenkiintoinen kokemus.”
- ”Se voi olla hauskaa.”
- ”Ei ollu niin kuolema kuin odotin.”
- ”Se on monipuolisempaa ja kiinnostavampaa.”
- ”Kuulosti mukavalta.”
- ”Oon miettiny et yrittäjyys on raskasta tms., mut siellä sai semmosen kuvan et se on hauskaa.”
- ”Yrittäjyudessa on haastetta, siksi se kiinnostaa.”

Kokonaisuutena leiri sai vastaajilta arvosanaksi 2,5 (asteikolla 1 – 3) ja yhtä lukuun ottamatta kaikki suosittelivat leiriä myös Liedon ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoille. Myös muu palaute leiristä oli pääosin positiivista. Kuudessa vastauksessa oli pelkkää positiivista ja kolmessa palautteessa oli parannusehdotuksia, joista yhden mielestä leirin pitäisi olla vapaaehtoinen. Eräs opiskelija kiteytti tuntuksensa näin: ”Hauskaa oli ja haluaisin uudestaan.”

4.3 Ryhmäkeskustelun tulokset

Keskustelijat totesivat melko nopeasti, että yrittäjyyskasvatusta toteutetaan jo joka alalla, mutta hyvin erilaisin tavoin. Toisaalta kaikki olivat sitä mieltä, että yrittäjyyskasvatusta pitäisi vielä lisätä. Joka alalla on työssäoppimista yli 20 opintoviikkoa. Rakennusalalla opiskellaan hyvin pitkälti käytännön töitä tehden oikealla rakennustyömaalla. Oikean talon rakentaminen on heidän pitkäaikainen projektinsa. Työmaalla opiskelijoille on pakko antaa vastuuta, jotta työt etenevät. Opettajan mukaan yrittäjyyskasvatus on heillä jokapäiväistä. Opiskelijan pitää ajatella yrittäjämäisesti esimerkiksi rakennusmateriaaleja käyttäessään. Tätä opetetaan ensimmäisestä opiskelupäivästä alkaen.

Myös sähköalalla tehdään paljon käytännön töitä, mutta heillä turvallisuusmääräykset ovat todella tiukat, eikä opiskelijoille sen takia voi antaa kovin itsenäisiä töitä. Tieto- ja viestintätekniikan alalla opiskelu on melko perinteistä luokkaopiskelua. Mutta mitä pidemmällä opiskelijat ovat, sitä enemmän heidän pitää itse osata ratkoa ongelmia ja työskennellä itsenäisesti. Opiskelu tapahtuu silti pitkälti luokkatiloissa eikä esimerkiksi projekteja, joita opiskelijat ideoisivat ole järjestetty.

Keskustelijat pohtivat Vaasan yliopiston opettajien kehittämiä kysymyksiä:

- Kuka kantaa vastuun tekemisestä?
- Kuka ideoi?
- Kuka suunnittelee?
- Kuka valitsee toteutettavat ideat?
- Kuka ponnistelee?
- Kuka saa elämyksiä?
- Kuka panee itsensä likoon?
- Kuka harjoittelee yhteistyötaitoja?
- Kuka harjoittelee esiintymistä?
- Kuka harjoittelee mielipiteen esittämistä ja kantansa perustelua?
- Kuka huolehtii verkostoista?

Jokaisen mielestä ainakin välillä jopa kaikkiin kysymyksiin voi vastata opiskelija. Rakennusalan opettajan mielestä kysymyksiin voi vastata opiskelija hyvin nopeasti opintojen alettua. Hänen mukaansa: "Opettajat antavat vain idean opis-

kelijoiden käyttöön ja opiskelijat aloittavat nopeasti oman työskentelyn. Jokainen voi itse ratkaista työskentelytavan. Lopputulos ratkaisee.” Muiden opettajien mielestä ensin pitää opettaa perustaidot, mutta sen jälkeen viimeistään kolmantena opiskeluvuonna vastuuta voidaan antaa vielä enemmän opiskelijalle.

Kaikkien mielestä Jyväskylän koulutuskuntayhtymän kehittämä yrittäjyyskasvatuksen malli on oikein hyvä. Kaikki pitivät hyvänä sitä, että kaikille on ensin pakollisena yrittäjyyttä, mutta korostaen sisäistä yrittäjyyttä. Hyvänä pidettiin myös valinnaisia yrittäjyysopintoja tämän jälkeen. Ryhmäläiset totesivat kuitenkin, että meidän pienessä oppilaitoksessamme voi olla käytännössä vaikea saada toteutumaan valinnaisia yrittäjyysopintoja. Heidän mielestään myös Nuori Yrittäjyys 24 h –leiri voisi olla kaikille opiskelijoille hyvä tapa oppia yrittäjämäistä asennetta. Tämä pitäisi heidän mukaansa tarjota kaikille ainakin valinnaisena.

Keskustelijoiden mielestä ymmärrys yrittäjyyskasvatuksesta parani ryhmäkeskustelun aikana ja heidän mielestään samanlainen alustus pitäisi pitää kaikille oppilaitoksemme opettajille. Keskustelijoiden mielestä kaikkien opettajien pitäisi ymmärtää mitä yrittäjyyskasvatus tarkoittaa ja miten sitä voi toteuttaa. Erään keskustelijan sanoin: ”Olisi erittäin tärkeää, että kaikki ymmärtävät asian samalla tavalla ja ovat samaa mieltä asiasta.”

Ryhmä havaitsi, että yrittäjyyskasvatusta ei ole kirjattu eri alojen opintokokonaisuuksien toteutussuunnitelmiin. Ryhmän tavoitteena onkin jatkossa kirjata jo olemassa olevat käytännöt toteutussuunnitelmiin ja lisäksi ideoida Liedon ammatti- ja aikuisopistolle oma yrittäjyyskasvatuksen malli. Ainakaan vielä siis ryhmä ei pystynyt kehittämään uutta yrittäjyyskasvatuksen mallia. Ryhmä kuitenkin jatkaa työskentelyään ja ideointiaan. Seuraavien keskustelujen tulokset eivät kuitenkaan näy tässä työssä.

4.4 Eri yrittäjyyskasvatusmuotojen analyysi

Kuten aikaisemmin olen kertonut, erilaisia yrittäjyyskasvatuksen malleja on kehitetty ja niitä on paljon käytössä. Jotta näistä pystyisi valitsemaan juuri Liedon ammatti- ja aikuisopistolle parhaimmat mallit, analysoin alla olevassa taulukossa hieman eri mallien hyviä ja huonoja puolia sekä soveltuvuutta nuorille ja pieneen oppilaitokseen. Kaikissa malleissa on hyvää se, että ne korostavat opiskelijan roolia ja aktivoivat opiskelijoita. Osa malleista vaatii opiskelijoilta paljon aktiivisuutta, vastuunottamista ja sitoutumista ehkä jopa koko opiskelun ajaksi. Mielestäni tällaiset mallit eivät välttämättä sovi 15 – 18 –vuotiaille opiskelijoille.

Aikaisempien tutkimustulosten mukaan nuorille opiskelijoille soveltuu yleensä paremmin sisäistä yrittäjyyttä korostava yrittäjyyskasvatuksen muoto. Tämän perusteella olen valinnut nuorille soveltuviksi juuri sisäistä yrittäjyyttä korostavat mallit. Olen kirjannut muodot, jotka soveltuvat hyvin pieneen oppilaitokseen sen perusteella, vaaditaanko mallin toteuttamiseen erityisiä tiloja tai voidaanko muoto toteuttaa kaikille pakollisena vai olisiko se parempi toteuttaa valinnaisena. Seuraavien sivujen taulukossa on analysoituna kaikki yleisimmät yrittäjyyskasvatuksen muodot, mitä niissä on mielestäni hyvää ja huonoa sekä soveltuuko malli nuorille ja pieneen oppilaitokseen.

Taulukko 2: Erilaisten yrittäjyyskasvatusmuotojen analyysi

Yrittäjyyskasvatusmuoto	Hyvää	Huonoa	Soveltuu nuorille	Soveltuu pienene oppilaitokseen
Projektit ja tapahtumat	opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita	projektit liittyvät usein vain yhteen kurssiin ja opettajaan	kyllä	kyllä
	korostaa opiskelijan itsenäistä otetta ja toiminnallisuutta	kaikki opiskelijat eivät välttämättä pääse osallistumaan		
		opiskelijat pitää saada ensin innostumaan		
Työssäoppiminen	opiskelijoiden oikeaa työskentelyä oikeassa työympäristössä	työ voi olla liian kontrolloitua eikä opiskelija pääse kokeilemaan ja ottamaan riskejä	kyllä	kyllä
	opiskelija saa työkokemusta ja saa kokonaisvaltaisen kuvan työskentelystä			
	kasvattaa opiskelijan vastuuntuntoa ja itsenäistymistä			
Työssäoppiminen yrittäjänä / TOY	opiskelijan rooli korostuu, valta ja vastuu ovat opiskelijoilla, aktivoi opiskelijoita	nuoret opiskelijat eivät välttämättä ole vielä valmiita ottamaan näin isoa vastuuta	paino ulkoisessa yrittäjyydessä	kyllä, jos riittävä määrä opiskelijoita (vähintään muutama) innostuu mukaan
	opiskelija saa opiskella ja samalla kokemusta oikeasta yrittäjyydestä	on helpompaa aloilla, joilla tuotetaan itse ja todennäköisemmin työllistytään yrittäjiksi	16 - 18 -vuotiaat eivät yleensä ole vielä tähän kypsiä	
Nuori Yrittäjyys / NY 24 h -leiri	leirin toteuttavat nuoret nuorille, opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita	opiskelijat pitää saada ensin innostumaan	kyllä	kyllä
	korostaa tiimioppimista ja toiminnallisuutta	kaikki opiskelijat eivät välttämättä pääse osallistumaan		
	käytännönläheinen ja helppo toteuttaa			

Nuori Yrittäjyys / NY Vuosi yrittäjänä	opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita	opiskelijat pitää saada ensin innostumaan	sekä sisäistä että ulkoista yrittäjyyttä	kyllä, jos riittävä määrä opiskelijoita (vähintään muutama) innostuu mukaan
	korostaa tiimioppimista ja toiminnallisuutta	vaatii opiskelijoilta paljon aktiivisuutta ja sitoutumista pitkään, lähes vuoden kestävään yritystoimintaan	kyllä, mutta 16 - 18 - vuotiaat eivät välttämättä ole tähän vielä valmiita	
Harjoitusyritys	opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita	ei lähellä todellisuutta, koska ei oikeita asiakkaita eikä oikeaa rahaa	kyllä	kyllä, jos oppilaitoksessa on tähän soveltuvia tiloja ja opiskelijat sitoutuvat tähän
	korostaa tiimioppimista ja toiminnallisuutta	vaatii opiskelijoilta paljon aktiivisuutta ja sitoutumista pitkään, vuoden kestävään yritystoimintaan		
Yrittäjyyskoulu	opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita, korostaa sisäisen yrittäjyyden lisäksi ulkoista yrittäjyyttä	vaatisi opiskelijoilta suurta halukkuutta ja innostumista yrittäjyyteen	paino ulkoisessa yrittäjyydessä	ei, koska kaikki opiskelijat eivät ole kiinnostuneita yrittäjyydestä
	korostaa tiimioppimista ja toiminnallisuutta	käytännössä vaikeampi toteuttaa	ei välttämättä, koska moni 16 - 18 - vuotias ei ole tähän vielä halukas ja valmis	
Yhteisöllinen oppiminen	opiskelijan rooli korostuu, aktivoi opiskelijoita	vaatii opiskelijoilta paljon aktiivisuutta, koska tässä mallissa ei ole lainkaan opetusta	sekä sisäistä että ulkoista yrittäjyyttä	ei, koska kaikki opiskelijat eivät ole kiinnostuneita yrittäjyydestä
	korostaa tiimioppimista ja toiminnallisuutta	käytännössä vaikeampi toteuttaa kokonaisvaltaisena, mutta mallia voi soveltaa	ei välttämättä, koska moni 16 - 18 - vuotias ei ole tähän vielä halukas ja valmis	mallia voi kuitenkin soveltaa ja ottaa osaksi eri toteutuksia

Yrittäjyyskasvatuksen muotoja ja malleja on siis paljon, mutta miten niitä voisi yhdistää ja valita useasta parhaita paloja? Jyväskylässä koulutuskuntayhtymän Yrittäjyyskoulu Kääntöpiste on mielestäni hyvä malli, joka kokoaa erilaisia hyviä yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä. Mielestäni tämä malli on selkeä ja varmasti moneen, varsinkin isompaan, oppilaitokseen käyttökelpoinen. Käsitykseni mallin käyttökelpoisuudesta perustuu sen selkeyteen ja vaihteellisuuteen sekä ajatukseen siitä, että ensin aloitetaan sisäisestä yrittäjyydestä ja kasvetaan ulkoiseen yrittäjyyteen.

Suoraan tai ainakaan kovin nopeasti tämäkään malli ei kuitenkaan mielestäni sovellu käytettäväksi Liedon ammatti- ja aikuisopistossa, koska sen toteuttaminen kokonaisuudessaan vaatisi pitkäaikaista suunnittelua ja todennäköisesti suurempaa opiskelijoiden määrää. Ensin pitää saada opiskelijat innostumaan yrittäjämäisestä toimintatavasta. Sen sijaan ensimmäiset askeleet yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen voisi ottaa melko suoraan tästä mallista. Eli ensimmäisen vuoden kaikille pakollinen, 5 opintoviikon, sisäistä yrittäjyyttä korostava osio olisi mielestäni oiva toteutustapa myös Lietoon.

Parhaiten nuorille, 16 – 18 –vuotiaille soveltuvat mielestäni sisäistä yrittäjyyttä korostavat projektit ja tapahtumat, työssäoppiminen ja Nuori Yrittäjyys -toiminta. Nämä on myös helppo toteuttaa pienessäkin oppilaitoksessa. Nuori Yrittäjyys –mallista erityisesti 24 h –leiri on helppo tapa aloittaa yrittäjyyskasvatusta ja tätä suosittelivat myös tutkimuksen muut ammatilliset toisen asteen opettajat. Samaa mieltä olivat myös ryhmäkeskusteluun osallistuvat opettajat. Lisäksi yhteisöllistä tiimioppimista voidaan kokeilla ainakin pienimuotoisesti myös nuorten kanssa.

4.5 Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen Liedon ammatti- ja aikuisopistossa lukuvuonna 2012 - 2013

Tätä työtä tehdessäni huomasin, ettei erillistä, varsinaista yrittäjyyskasvatuksen suunnitelmaa ole tarpeen tehdä. Riittää, että on mietitty suuntaa mihin halutaan mennä ja yrittäjyyskasvatuksen yleisiä periaatteita. Lisäksi suunnitelmat pitää kirjata eri alojen toteutussuunnitelmiin. Hienoa suunnitelmaa tärkeämpää on, että suunnitelmat viedään nopeasti käytäntöön ja saadaan opiskelijat aktivoitua. Liedon ammatti- ja aikuisopistossa lähdetäänkin heti toteuttamaan hyviä yrittäjyyskasvatuksenkäytänteitä.

Sinikka Jokelan tavoin uskon itsekin, että oikea yrittäjyyskasvatuksenmalli Liedon ammatti- ja aikuisopistolle löytyy muita malleja yhdistämällä ja muokkaamalla. On hyvä, että kouluilla on sekä yhtenäisiä että myös omia käytänteitä ja että jokainen opettaja voi itse ja yhdessä oman opiskelijaryhmänsä kanssa päättää heille sopivan tavan opiskella. Opettajille pitää vaan kertoa yrittäjyyskasvatuksesta ja sen tuomista mahdollisuuksista.

Aikaisempien tutkimustulosten ja ryhmäkeskustelun pohjalta näkisin, että yrittäjyyskasvatuksessamme tulisi korostaa sisäistä yrittäjyyttä, koska oppilaitoksemme opiskelijat ovat nuoria, keskimäärin 16 – 18-vuotiaita. Oma-ehtoisen yrittäjäasenteen löytäminen ja samalla tiimioppiminen ovat nähdäkseni avainasemassa koulumme yrittäjyyskasvatusta suunniteltaessa. Ajatusta tukivat myös tekemäni haastattelut ja 24 h –leirille osallistuneiden palaute.

Koska sekä Loimaan ammatti- ja aikuisopiston opiskelijat että niin moni ammatillinen opettaja kokivat NY 24 h –leirit erityisen hyvinä yrittäjyyskasvatuksen käytänteinä, niin olemme päättäneet myös Liedon ammatti- ja aikuisopistossa kokeilla tätä. Aloitamme leirikokeilun heti syksyllä 2012 järjestämällä aloittaville merkonomiopiskelijoille 24 h –leirin. Leirin tavoitteena on paitsi yrittäjyyskasvatus ja oman yritystoiminnan pohtiminen niin myös uuden ryhmän tiimityöskentelytaitojen kehittyminen. Jos leiri onnistuu hyvin, niin niitä voidaan järjestää tulevaisuudessa myös muille aloille.

Kuten haastatteluista voi päätellä, hyväksi todettuja projektien ja tapahtumien suunnittelua ja toteutuksia kannattaa jatkaa edelleen. Tärkeää on saada opiskelijat heti mukaan jo suunnitteluvaiheeseen. Liiketalouden alalla teemme paljon pienempiä projekteja kuten suunnittelemme ja toteutamme paikallisiin yrityksiin somistuksia. Lisäksi koulumme on lupautunut suunnittelemaan ja järjestämään tänä lukuvuonna esimerkiksi Liedossa järjestettävän Hyvän mielen joulunavaus-tapahtuman. Tätä isompaa tapahtumaa lähtevät järjestämään kaksi opiskelijaa opinnäytetyönään ja lisäksi muut ryhmät auttavat järjestelyissä. Olisi toivottavaa saada niin tähän kuin muihinkin projekteihin ja tapahtumiin mukaan paitsi eri opiskelijoita, opiskelijaryhmiä ja opettajia niin myös eri aloja.

Liedon ammatti- ja aikuisopiston tavoitteena on viedä opiskelua yhä enemmän luokkaopetuksesta käytännön harjoitteluun ja enemmän itse kokeilemiseen ja tekemiseen varsinkin liiketalouden alalla. Yhteisöllinen oppiminen on varmasti oikea suunta myös Liedon ammatti- ja aikuisopistolle. Tätä jo jonkin verran toteutetaan oppilaitoksessamme. Oppiminen tapahtuu monilla aloilla pitkälti tekemällä ja opiskelijat harjoittelevat itse. Liiketalouden alalla opiskelu on aikaisemmin ollut teoreettisempaa ja keskittynyt kirjoista opiskeluun, mutta suuntana on ollut myös tällä alalla opiskelijoiden aktivoiminen. Suunnitelmat on kirjattu liiketalouden alan toteutussuunnitelmiin.

Lisäksi koulumme jatkaa edelleen muita hyviä yrittäjyyskasvatuksen muotoja kuten hyväksi todettua työssäoppimista ja laajaa yhteistyötä yrityselämän kanssa. Tarjoamme edelleen kaikille valinnaisena yrittäjyysopintoja niistä kiinnostuneille. Teemme tiiviisti yhteistyötä koulutuskuntayhtymässämme ja aiomme edelleen tarjota opiskelijoille mahdollisuutta myös tehdä työssäoppimista yrittäjänä.

Visionani on, että tulevaisuudessa viemme yrittäjyyskasvatuksen pidemmälle ja toteutamme projektien, tapahtumien, työssäoppimisen ja Nuori Yrittäjyys 24 h –leirien lisäksi muita malleja. Tarjoamme edelleen opiskelijoillemme mahdollisuutta tehdä työssäoppimista yrittäjänä ja mahdollisesti myös

tarjoamme opiskelijoille mahdollisuutta kokeilla yrittäjyyttä vaikkapa Nuori Yrittäjyys Vuosi yrittäjänä –mallin mukaisesti. Tätä työtä jatkaa nyt koulustamme koottu asiantuntijaryhmä. He varmistavat, että yrittäjyyskasvatus kirjataan eri opintokokonaisuuksien toteutussuunnitelmiin ja ideoivat vielä Lietoon sopivaa yrittäjyyskasvatuksen mallia.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja hyödyllisyys

Olin tässä kirjoitusprosessini mahdollisimman rehellinen ja huolellinen. Tein työtä kaikkiaan yli vuoden ja käytin mielestäni riittävästi alan luotettavia lähteitä. Perehdyin käytännössä kaikkiin julkisiin, Suomessa ja hieman muissakin maissa jo olemassa oleviin yrittäjyyskasvatuksen käytäntöihin. Mielestäni tutkimukseni olen myös tulkinnut haastattelutuloksia loogisesti ja lisäksi varmistin haastatteluiden tuloksen kyselyllä opiskelijoille ja ryhmäkeskustelulla.

Pidän työtäni erittäin hyödyllisenä paitsi itselleni ja Liedon ammatti- ja aikuisopistolle niin myös muille vastaaville, pienemmille toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille, joissa opiskelijat ovat tyypillisesti nuoria 16 – 20 -vuotiaita. Erityisesti toivon työstäni olevan hyötyä omille opiskelijoilleni, jotka voivat nyt osallistua enemmän itse kurssien toteutuksiin.

Tutkimukseni reabiliteettia on silti vaikea arvioida. Varsinkin toistettavuus riippuu niin monesta tekijästä. Toisaalta työni on mielestäni johdonmukainen ja keskittyy tiiviisti yrittäjyyskasvatuksen aihepiiriin.

Haastattelin työhöni ainoastaan kahdeksaa ammatillista toisen asteen opettajaa, koska silloin tuli vastaan kyllästymispiste. Valitsin haastateltavat sattumanvaraisesti. Luotettavuutta lisää palautekysely Loimaan ammatti- ja aikuisopiston NY 24 h –leirille osallistuneille opiskelijoille ja ryhmäkeskustelu. Toisaalta palautekyselyn luotettavuutta voi heikentää se, ettei voi olla varmuutta miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja ovatko he vastanneet huolellisesti ja rehellisesti. Luotettavuutta kuitenkin parantaa myös se, että kyselytutkimukseen osallistujat olivat samaa ikäluokkaa kuin Liedon ammatti- ja aikuisopiston opiskelijat.

Tutkimuksen luotettavuutta saattaa kuitenkin heikentää se, että kaikki haastattelutavat opettajat ovat mukana yrittäjyyskasvatuskoulutuksessa ja tietävät aiheesta jo paljon. Toisaalta kyllä etsinkin nimenomaan asiasta tietäviä ja kiinnostuneita ihmisiä, joilta voisin löytää hyviä käytänteitä ja ideoita. Luotettavuutta saattaa heikentää myös se, etten pystynyt äänittämään haastatteluja. Mutta laadullinen tutkimus ei voikaan olla samalla tavalla objektiivinen kuin määrällinen tutkimus (Vilkkä, 2005, 50).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteenani oli ymmärtää yrittäjyyskasvatusta ja tämä toteutui mielestäni hyvin. Tätä työtä tehdessäni huomasin, että olemme Liedon ammatti- ja aikuisopistossa jo tehneet paljon yrittäjyyskasvatusta. En vaan ollut ennen ymmärtänyt tätä. Tärkeintä itselleni oli, että aloin ymmärtää, mitä yrittäjyyskasvatus tarkoittaa ja miten sitä voi toteuttaa. Opiskelijat on saatava toimimaan, ottamaan riskejä ja kantamaan vastuuta. Opettajan roolin pitäisi olla enemmän auttava, ohjaava ja huolta pitävä erilaisten ongelmien ilmaantuessa. Opettajan pitäisi siis olla enemmän valmentaja, kannustaja ja tukija kuin tiedon syöttäjä.

Toinen tavoitteeni oli löytää hyviä yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä ja valita niistä sopiva tai sopivia vaihtoehtoja Liedon ammatti- ja aikuisopistolle. Yrittäjyys on yhä suositumpaa ja yrittäjyyskasvatusta tehdään jo paljon varsinkin ammatillisissa oppilaitoksissa. Myös tietoa yrittäjyyskasvatuksesta on paljon, mutta se on hajallaan ja käytännöt vaihtelevat. Minun tehtäväni oli tehdä valintoja monen hyvän joukosta. Vaikeinta oli kaiken tiedon läpikäyminen ja olennaisen löytäminen, hyvien vaihtoehtojen löytäminen ja näiden vertailu.

Sekä omasta mielestäni että keskusteluryhmän mielestä Liedon ammatti- ja aikuisopistossa kannattaa jatkaa eteenpäin pienin askelin. Tärkeintä olisi lähteä liikenteeseen opiskelijoiden sisäisten yrittäjyyden kasvattamisesta. Vastuunantaminen opiskelijoille ja heille vastuun kantaminen sekä riskin ottaminen ovat olennaisimpia asioita yrittäjämäisen asenteen kasvattamisessa. Vasta tämän jälkeen kannattaa opettaa ulkoista yrittäjyyttä.

Erilaisia tapahtumia ja projekteja kannattaa ehdottomasti edelleen tehdä. Projektien jälkeinen opiskelijapalaute on yleensä ollut hyvin pitkälti positiivista. Toteutuksessa pitäisi vaan antaa yhä enemmän valtaa ja vastuuta opiskelijoille. Antaa heidän kokeilla ja oppia. Yhteisöllinen oppiminen on varmasti oikea suunta. Maria Käkelän sanoin:

"Ei homma enää mene niin, että koulussa opitaan, yrityksessä tehdään ja asiakkaat ja yhteistyökumppanit ovat erillään. Nyt toimimme kaikki yhteisessä verkostossa. Yrittäjyyteenkin opitaan tekemällä yhdessä töitä."
(Tuuri 2011, 23.)

Myös yhteistyötä yrityselämän kanssa kannattaa jatkaa ja lisätä. Kynnys koulun ja yritysten välissä olisi saatava mahdollisimman matalaksi. Yhteyttä pitäisi voida ottaa puolin ja toisin helposti ja nopeasti. Kiinteä yhteys eri alojen yrityksiin takaa opiskelijoille hyvät työssäoppimispaikat ja tiiviit yhteydet työelämään, onpa tulevaisuudessa edessä yrittäjyys tai yrittäjämäinen toiminta työntekijänä.

Nuori Yrittäjyys -toiminta on yksi hyvä ja helposti toteutettava esimerkki yrittäjyyskasvatuksen toteutuksesta. Tätä suosittelivat kaikki opettajat, joita haastatelin ja myös Nuori Yrittäjyys 24 h -leirillä olleet opiskelijat. Havaintojeni ja palautekyselyn perusteella Loimaalla Ny 24 h -leirille osallistuneet nuoret olivat aktiivisia ja innostuneita. Myös yhteishenki leiriläisten keskuudessa näytti olevan hyvä. Lisäksi he kertoivat käsityksensä yrittäjyydestä muuttuneen ja pääosin positiivisempaan suuntaan. Tutkimustuloksiin pohjautuen on päätetty, että Liedon ammatti- ja aikuisopistossa aloitetaan ensimmäinen Nuori Yrittäjyys 24 h –leiri jo syksyllä 2012. NY Vuosi Yrittäjänä –ohjelma ei mielestäni ole hyvä vaihtoehto kaikille pakollisena, mutta sitäkin voidaan tarjota lähitulevaisuudessa myös Liedon ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoille valinnaisena vaihtoehtona.

Opinnäytetyötä tehdessäni en vielä pystynyt luomaan Liedon ammatti- ja aikuisopistolle täysin valmista yrittäjyyskasvatuksen mallia, mutta tätä työtä jatkaa nyt eri alojen opettajista koottu ryhmä. Tutkimusta tehdessäni ymmärsin, että oikeat valinnat tekevät opiskelijat itse, kuten Loimaan ammatti- ja aikuisopiston lehtorin Annikki Puukka sanoi: "Parhaat käytännöt riippuvat opiskelijoista, koska ketään ei voi pakottaa, mutta ideoida aina voi. On tärkeää, että opiskelijat saavat itse päättää ja innostua." Tärkeintä on, että viemme yrittäjyyskasvatusta eteenpäin, pienin askelin.

Vaikka yrittäjyyskasvatus on levinnyt hyvin ja otettu käytäntöön, niin toisaalta paljon pitää vielä tehdä eri oppilaitoksissa. Yrittäjyyskasvatuksen idea, tavoitteet ja käytänteet pitää saada jaettua koko organisaation käyttöön. Yrittäjyyskasvatus ei ole ainoastaan yritystoiminnan opettamista, vaan se pitäisi saada mukaan kaikkeen toimintaan ja kaikkien aineiden opetukseen. Hyviä käytänteitä pitää levittää paitsi eri opettajien ja yksiköiden niin myös eri alojen kesken.

Ensin on kuitenkin saatava opettajat innostumaan ja sen jälkeen vastuuta ja innostusta voidaan jakaa opiskelijoille. InnoOmnian innovaatiopäällikkö Maria Korpi (Ojala 2012, 23) esitti asian näin: ”Mitään ei synny, jos opettajat eivät syty ja ala toimia toisin.” Opettajien pitää siis oman innostumisensa jälkeen mahdollistaa opiskelijoiden innostuminen. Tämä vaatii uskallusta, muutosta ja rohkeutta opettajilta. Tässä kohtaa Liedon ammatti- ja aikuisopistossakin on vielä työsarkaa ja yrittäjyyskasvatuksen levittämisen otankin omaksi tehtäväkseni organisaatiossamme. Minun lisäkseni yrittäjyyskasvatuksen tiimimme jatkaa työs-kentelyään. Keskusteluryhmä varmistaa yrittäjyyskasvatuksen toteutumisen ja levittää yrittäjyyskasvatuksen hyviä käytänteitä omassa oppilaitoksessamme.

Tärkein oppimistulos itselleni oli, että ymmärsin, että minun pitää päästää irti ja antaa opiskelijoille mahdollisuus oppia. Opiskelijoiden on itsensä opittava kantamaan vastuu ja otettava riskejä. Minun tehtäväni opettajana on jakaa yhdessä oppimisen ja tekemisen intoa koulumme opiskelijoille. Olen saanut erityisen paljon tukea ja rohkaisua tähän Hope-yrittäjyyskasvatusvalmennuksesta. Suuri kiitos siitä kuuluu Mintulle ja Hannalle sekä kaikille ihanille, tuleville tiimivalmentajille!

*”Meidän on itsemme oltava se muutos,
jota maailmalta haluamme.*

Se vaatii meiltä rohkeutta ja jääräpäisyyttä.”

Mahatma Gandhi

Minä haluan olla muutos! Toivottavasti sinäkin?

LÄHTEET

Ahola-Hyppönen, E. & Rautio, J. 2007. Fokusryhmät tutkimusmenetelmänä tietohallinnossa. Pilottitutkimus. Viitattu 16.10.2012. http://alk.tiehallinto.fi/julkaisut/pdf2/3201066-v-fokusryhmat_tutkimusmenetelmana.pdf

Bjerke, B. 2007. Understanding entrepreneurship. United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited.

Blokker, P., Dallago, B. 2008. Youth Entrepreneurship and Local Development in Central and Eastern Europe. United Kingdom: Ashgate Publishing Group

EK. Elinkeinoelämän keskusliitto. 2012. Viitattu 9.8.2012. http://www.ek.fi/ek/fi/ajankohtaista/ekn_yritysilmastaselvitys_lieto_yritysmysteisin_kunta_salo_seutukunnista_ykkonen-8102

Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Euroopan komissio. 2010. Viitattu 22.2.2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:FI:PDF>

Euroopan komissio. Lehdistötiedote 13.4.2012. Yrittäjyyskasvatus nousussa. Viitattu 9.8.2012. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=1&language=FI&guiLanguage=en>

Finlex. Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/911. Viitattu 17.7.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980811>

Frank, H., Korunka, C., Lueger, M., Mugler, J. 2005. Entrepreneurial orientation and education in Austrian secondary schools. Status quo and recommendations. Journal of Small Business and Enterprise Development. The Emerald Research Register.

Heinonen, J., Hytti, U., Tiikkala, A. 2011. Yrittäjämäinen oppiminen. Turku: Uniprint.

Hirsjärvi, S. 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, S., Remes, P. Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

HOPE-hanke. 2012. Viitattu 23.2.2012. <http://www.hope.fi/>

HOPE-hanke. 2012. Viitattu 9.4.2012. <http://www.hope.fi/sisallot>

Huvi, K., Paukkonen, T., Rantamäki, A., Hannu, H., Hauvala, P., Matis, T., Mursula, S. ja Ruisalo, M. 2011. Opetuksen yrityspalat – käytännön malleja yrittäjyyskasvatukseen. Tampere: Tammerprint Oy.

InnoOmnia. 2012. Viitattu 18.7.2012 <http://www.innoomnia.fi/>

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä. 2012. Viitattu 26.7.2012. <http://www.jao.fi/?Deptid=16642>

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä. 2012. Viitattu 21.2.2012. <http://www.jao.fi/?Deptid=16643>

Jyväskylän yliopisto. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelma. 2012. Viitattu 17.7.2012. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/mit/tietotekniikan-opetuksen-perusteet/opetussisaelloet-ja-suunnitelmat/ammattillinen-koulutus-1/ammattillisen-koulutuksen-opetussuunnitelma>

Kyrö, P., Ripatti, A. 2006. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Lapin ammattiopisto. 2012. Viitattu 20.2.2012.

http://www.lao.fi/Suomeksi/Nuorille/Muu_koulutus/Yrittajyyskoulu.iw3

Lappeenrannan yliopisto. 2012. Viitattu 22.4.2012. www.lut.fi/mittaristo

Leskinen, P.-L. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä. Helsinki: Oy Edita Ab.

Likitalo, H. & Rissanen, R. 1998. Tutkimusmenetelmät. Menetelmätietoutta tradenomiopiskelijoille. Opetusmoniste. Helsinki: Hakapaino Oy.

Linturi, H., Laitio, T., Rubin, A., Sirén, O. & Linturi, J. 2010. Oppimisen tulevaisuus 2030. Viitattu 18.10.2012 <http://www.scribd.com/doc/32783236/Oppimisen-tulevaisuus-2030>

Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä. 2011. Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymän opetus-suunnitelma, yhteinen osa.

Mannermaa, M. 2004. Tulevaisuus ja yrittäjyys. Viitattu 18.10.2012.

<http://www.scribd.com/doc/79837096/Tulevaisuus-ja-yrittajyys-Mika-Mannermaa-17-6-2004>

Nuorisotutkimusseura ry. Viitattu 15.9.2012.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/nuoret-yrittavat>

Nuori Yrittäjyys ry. Viitattu 9.4.2012. [http://finland.ja-](http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:4355918363309882:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_I)

[ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:4355918363309882:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_I](http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:4355918363309882:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_I)
[NSTITUTION_ID:11066,6](http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:4355918363309882:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_I)

Ojala, U. Tehosekoitin Espoon viidakossa. Opettaja-lehti. 29.6.2012.

Opetushallitus. 2009. Liiketalouden perustutkinto, merkonomi 2009. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Määräys 34/011/2009.

Opetushallitus. Viitattu 26.6.2012. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus

Opetusministeriö. 2004. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri. Viitattu 15.9.2012

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometri/liitteet/barometri2004.pdf

Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Helsinki: Yliopistopaino.

Partanen, J. 2009. Välähdyksiä yksilön ja yhteisön oppimisesta. Partus-menetelmien taustateoriat sekä yksilön oppimisen ja tiimioppimisen keskeisimmat työkalut Tiimiakatemiassa. Jyväskylä: Johannes Partanen & Partus Oy.

Patton, M. Q. 2002. Qualitative Research and Evaluation Methods. USA: Sage Publications.

Pitkäranta, A. 2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. Viitattu 8.4.2012.

http://www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitkaranta.pdf

Rantonen, I. 2010. Puhetta yrittäjyyskasvatuksesta. Tampereen yliopisto. (viitattu 22.2.2012)

<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04339.pdf>

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma Oy.

Ruskovaara, E. 2012. Kaupallisen opetuksen edistämislaiton Yrittäjyyden päivät 12.4.2012.

- Ruskovaara, E., Rytkölä, T., Seikkula-Leino, J., Ikävalko, M. & Mattila, J. 2011. Opettajien toteuttama yrittäjyyskasvatus ja reflektoinnin merkitys. Viitattu 19.10.2012. http://developmentcentre.lut.fi/files/muut/Opettajien_toteuttama_yrittajyyskasvatus_reflektoinnin_merkitys.pdf
- Räkköläinen, M., Uusitalo, I. 2001. Tampere:Tammer-Paino Oy.
- Sahlberg, P. 1998. Opettajana koulun muutoksessa. Jyväskylä: PS-Viestintä Oy.
- Seikkula-Leino, J. 2007. Opetussuunnitelmaudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007:28. Yliopistopaino.
- Shane, S. 2003, A General Theory of Entrepreneurship. United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited.
- Stenberg, T. Yrittäjyys on asenne. Opettaja-lehti. 23.3.2012
- Suomen kuntaliitto julkaisusarja, 2003. Yrittäjyyskasvatusta käytännössä.
- Suomen yrittäjät. Sata malli yrittäjyysopetukseen. Viitattu 21.2.2012. <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/yritystoiminnanabc/koulutus/satamallia/>
- Studentum 2011. Viitattu 6.12.2011. http://www.studentum.fi/Lounais_Suomen_koulutuskuntayhtymae_b16567.html
- Tiimiakatemia. Viitattu 9.4.2012. <http://www.tiimiakatemia.fi/info/historia/>
- Tonet. Työssäoppimisen tietopalvelu oppilaitoksille. Viitattu 8.4.2012. <http://www03.edu.fi/aineistot/tonet/fin/oppilaitos/index.html>
- Tuuri, H. 2011. Let's HOPE. Kohti yrittäjyyden oppimisen vallankumousta. Saarijärven Offset Oy.
- Varsinais-Suomen Yrittäjä. Viitattu 15.9.2012. <http://www.y-lehti.fi/arkisto/artikkeli/4425/Yritt%C3%A4jyydess%C3%A4+yhdistyv%C3%A4t+taide+ja+tiede>
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Tammi
- Yes-keskus. Valtakunnallinen YES. Viitattu 18.7.2012. <http://www.yes-keskus.fi/>
- Yvistä energiaa yrittäjyyskasvatukseen. YVI. Viitattu 17.7.2012. <http://www.yvi.fi/>

Teemahaastattelujen runko

Taustatiedot

- Nimi?
- Koulu, jossa opetat?
- Koulutuskuntayhtymä?
- Mitä alaa ja aineita opetat?
- Kuinka monta vuotta olet toiminut opettajana?

Yrittäjyyskasvatuksen käsite

Yrittäjyyskasvatuksen toteutusmallit

Parhaat käytännöt koulussanne

Yrittäjyyskasvatus nuorten, 16-20-vuotiaiden kohdalla

Yrittäjyyskasvatus pienessä kouluyhteisössä

9. Mitä mieltä olet leirin aikataulusta?

Se oli hyvä _____ Aikaa rasteilla oli sopivasti _____

Jollakin rastilla aikaa oli liian vähän _____ Millä rastilla? _____

Jollakin rastilla aikaa oli liikaa _____ Millä rastilla? _____

Olisin halunnut aloittaa ja lopettaa leirin aikaisemmin _____

10. Muuta kommentoitavaa aikataulusta?

11. Muuttuiko käsityksesi yrittäjyydestä leirin aikana?

Kyllä _____ Ei _____

**12. Jos vastaisit äskeiseen kysymykseen kyllä, niin miten käsityksesi muuttui?
Mitä mieltä nyt olet yrittäjyydestä?**

13. Minkä arvosanan antaisit koko leirille asteikolla 1 - 3?

T1 _____ H2 _____ K3 _____

14. Suositteletko leiriä Liedon ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoille?

Kyllä _____ En _____

15. Muuta palautetta leiristä?
